Poštarina plaćena u gotovom

8 — XXXVII

LUČ

LUČ

REVIJA ZA MISAO I ŽIVOT HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA

SVIBANJ 1942.

Čovjek i njegova orijentacija
Giotto
Duša Hrvatske
Pjesme: Branko Fučić: Zelene oči; Japanska priča; — Stjepan Krčmar: Moja mati; — Serafin Mičić: Pođi putem novim
Pismo radniku-piscu
Tri najnovija Papinijeva djela
Knjige...
Dokumenti: Pet papinih točaka — uvjeti mira
Zapisci: André Gide i naše vrijeme

»Naš put«: Ti i masa; P. Prodolski: Kraljici skrivenih boli; Papisa Ivana; Slavko Barbir: Tebi; Ada: Pjesma vjetra; Stjepan Lazov: Najstariji sin; Vjeko Dubrov: Idila; Ljubo Ribarić: Pjesnik bola i smirenog umiranja; Stjepan Krčmar: Kocka je pala; Ljubo Ribarić: Sumrak; Vijesti...

UREDNIŠTVO NARUČUJE SVE RUKOPISE OSIM ČISTO LITERARNIH. RUKOPISI SE NE VRAĆAJU.

Predplata: za đake Kuna 30.—, za ostale Kuna 50.—. Pojedini broj Kuna 5.—

Nas mora vezati još jedna posebna veza. Kako da je definiramo? To je poseban duh, poseban način, kojim jednako odgovaramo na okolicu i događaje. Možemo se lako razlikovati u gledanju na pojedinačne događaje; no svi smo zajednički u tome da ne želimo varati. Dragi prijatelji! Ta nam je volja zajednička, mi ne ćemo lagati jedan drugome, mi ne želimo lagati. Što to znači varati? To znači igrati se istinom. To znači istinu spretno krojiti za naše koristi ili strasti, za one koristi, o kojima ovisi naš materijalni život i naš napredak u svijetu.

François Mauriac

Drvorez na naslovnoj strani oko godine 1410.:
ilustracija jedne sredovjekovne legende: Mali Isus donosi u košarici cvijeće sv. Doroteji. Original (270×190 mm.) čuva se u kgl. Kupferstichkabinet u Münchenu.

ČOVJEK I NJEGOVA ORIJENTACIJA

(Nastavak)

Dolazi nova problematika o ideji čovjeka — ličnosti.

No te se »misli moderne tako razilaze kao krila na vjetrenjači« (filozof Paulsen).

Evo ih samo nekoliko glavnih: čovjek grubog materijalizma (Büchner) — je li to punina ličnosti?

To je varka samog sebe, to je dim. U protuslovlju s cijelim bićem čovjeka. Tu nema ni slobode, jer materija nije slobodna i ne može biti, slobodan je samo duh. To je uništenje najvećih i najljepših vrednota (moralne i religiozne svijesti), od čega živi i mora živjeti pojedinac i narod, životom dostojnim razumnog bića. To je najgori egoizam i zato ubojstvo društva i naroda. To je smrt čovjeka — ličnosti. I nikad nije u cijeloj ljudskoj historiji materijalizam rađao — niti rodio ma samo jednim čovjekom punine ličnosti. I to je dosta. Dalje o tom je suvišno.

Izmislili su dalje čovjeka veselog naturalizma (Ostwald). Čovjek je dio naravi, prirode; razvitak se zbiva samo po zakonima ostale naravi — i u naravi — i ništa drugo. Da, to može zadovoljiti površne duhove neko kratko vrijeme, jer plitkim dusima godi ono, što je plitko. Ako čovjek reflektira dublje na sebe, diže mu se totalni otpor protiv golog naturalizma. Osjeća u svojoj nutrinji, a uvjerio se u svojem eksperimentalnom životu izvana, da je nešto više, nego mehanizam bez duše.

Ne može da bude samo jedan dio naravi, kad on vlada njom, mora biti više od nje. I ovdje manjka prava sloboda — mrtav je svaki ovakav čovjek kao punina ličnosti.

Neki nadalje hoće dati čovjeka — ličnost, čovjeka idealističkog humanizma, razviti nadčovjeka (Nietzsche) tj. u sjaju samoga čovječanstva razviti ideal istine, dobrote i ljepote — ali samo čovječje. To je lijepo idealiziranje, no bez realne vrijednosti. U zbilji je ne humanizam, nego vodi u kruti egoizam, koji ubija svaku ličnost. A k tomu, smrt je takova tragika za ovaj humanizam i naturalizam, da je ne mogu sakriti nikakve ni najljepše riječi. Što znači za naturalizam i humanizam konac svake istine, dobrote i ljepote kod smrti čovjeka, kod uništenja života? Ta zar jest i zar može biti bit života i ličnosti (čovjeka), uništenje života ličnosti? Proglasili su novi smisao ličnosti, evoluciju, puninu čovjeka u intelektualizmu. Čovjek je razumno biće, treba da bude čovjek — ličnost znanja, znanosti, napredka, evolucije, kulture, umjetnosti — tu je najviši smisao čovjeka (Wundt).

Jest potrebno je sve — ali ovako naglašeno — samo je lijepi i prividni fantom, neistina.

Znanstveni, kulturni i umjetnički rad jest i ostati će pristupačan samo malom broju nekih osoba, a smisao čovjeka, to pripada svima. Ličnosti treba svakomu. I netko može biti dobar u kojoj znanosti i umjetnosti, a kao čovjek-ličnost, nikakav.

I umjetnost po sebi ne stvara jake ličnosti, može im dati neku mekoću, čuvstva, a često postoji slab život. Michelangelo reče za sebe, da mu je — »umjetnost bila sve, najviše na zemlji (božica). Ali, priznaje on, kako sam se varao ... I kad se sjetim prošlih godina, nema ni jednog dana, koji bi bio moj«.

Kultura nadalje može biti čovjeku samo sredstvo da postigne smisao svoga života. K u l t u r a j e z a t o, d a s l u ž i č o v j e k u i pomaže mu do ličnosti, a n e d a č o v j e k n j o j s l u ž i!

Ta šta je sva znanost, tehnika bez veze s čovjekom, s duhom čovječjim?

Dolazi nova vijest o čovjeku ličnosti. A to je čovjek voluntarizma, čovjek d i n a m i k e, č o v j e k ž i v o t a (Jammes i Scheler).

Ne odviše misliti, ne odviše misaonih sistema. Više energije, dinamike (moći, sile, više rada). Sila treba da ide naprijed. Raditi, proizvoditi, stvarati.

Ne mora biti uvijek najispravnije, glavno je da se radi.

Radi se, jer se hoće — a ne, jer je najispravnije!

Nije vrijeme za mnogo razmišljanja i čekanja — mnogo bi ostalo neostvareno.

Zato volja, energija, sila, rad — naprijed. (voluntarizam, energizam, akcija).

To je ličnost — punina čovjeka ...

Uistinu, na ličnost čovjeka bez dvojbe spada volja i rad. Bez toga nema ličnosti. Energije, moći i sile valja razvijati. Nisu zato da se zakopaju u zemlju. I preodviše razmišljanje i otezanje na štetu pravedne i dobre stvari je sigurno krivo. No je li u tom — u sili, energiji, dinamici života, radu, stvaranju glavno ono, što se zove ličnost: punina čovjeka?

Ta pojedinac i skupine mogu imati i imali su u povijesti ljudskoj uspjeh u svojim poduzećima i radu, a da djela i ideje nisu bile ispravne. Dakako trajnih i blagoslovljenih uspjeha nije moglo biti, ali privremenih je bilo.

Nadalje — sila, energija života je slijepa. Može graditi, a može i rušiti. Može širiti sreću, a može i nesreću. Prema tome, tko se i kako se s kojim ciljem, s kojom idejom i za koju služi. Ne može biti dakle odlučno za ličnost sila, energija, jer bi to bilo ne napredovanje čovjeka-ličnosti, nego nazadak u surovost i barbarstvo, u bezličnost.

Sila može i mora biti s a m o u s l u ž b i za obranu istine, pravde i kreposti, a nikad protiv njih i ne na njihovu štetu.

»Ideja sile guši načela pravde. Omogučite i širom otvorite vrata pojedincima ili socijalnim skupinama, da mogu raspolagati s imanjem i životom bližnjega ... pa ćete vidjeti, kako će p o j m o v i dobra i zla, p r a v d e i n e p r a v d e izgubiti oštre obrise, kako će otupiti i kako je pogibao, da ih sasvim nestane ...« kaže Pio XII. (24. XII. 1941.).

Dinamika života znači često, ne v o d s t v o duha nego n a g o n a (a to je kod životinja), dakle i r a c i o n a l n i h e l e m e n a t a, koji vode zato, ne u ličnost, već u rasap ličnosti (jer ličnost jest i mora biti nešto duhovno).

I to je najveća pogibao i glavno zlo, koje se opaža danas češće: »potpuno zamračenje najviših duhovnih vrednota istine i etike, a predanje lažnoj mistici n a g o n a — i r a c i o n a l n o s t i.[10] Jer g d j e v l a d a j u n a g o n i — t a m o n e m o ž e b i t i n i d u h o v n e s l o b o d e, n i k r e p o s t i, p a z a t o n i č o v j e k a l i č n o s t i. Kultura i nije drugo, nego »svladavanje nagona« (Förster). A »duša kulture je kultura duše« (Kardinal Faulhaber), a ne nagonski život. Tu nema ni života,

[10]) Dr. Huizinga, Incertitudes, Paris 1939.

to je samo vegetiranje roba (čovjeka) iracionalnosti. Taka je, tobože, »dinamika« života; ne podignuće i realizacija života nego zapravo n e g a c i j a pravoga života čovjeka-l i č n o s t i.

A i s a m r a d ne daje čovjeku ono što je on od njega očekivao. »Da se radi i mnogo radi, o tom se ne može sumnjati. Rad nam sve više i više otvara svijet: razvija sile, obogaćuje život, i vodi nas pobjedonosnom pohodu od triumfa do triumfa. No š t o s m o o č e k i v a l i, n i s m o n a š l i. Što više zauzima rad sve naše sile i misli, to nas više tlači svijest, da zapravo u n u t r a š n j i č o v j e k n i j e n a p r e d o v a o ... Zato nije čudo, da se uvijek sve više i više širi pesimizam« kaže filozof Eucken.

Gdje je onda ličnost čovjeka, punina čovjeka?

Još se javlja jedna problematika: hoće li, ima li biti punina čovjeka-ličnosti i n d i v i d u a l n a i l i u k o l e k t i v n o s t i?

Naglasilo se u svoje vrijeme — i n d i v i d u u m j e s v e.

Ima nešto u tom istine, no uglavnom je to bila žalosna baština i plod humanizma i renesanse, a djelomično i opravdana reakcija na trulež ukočene svjetske uprave.

Čovjek je bio odviše bačen u kut bez inicijative. Sad ga se izvadilo, postavilo na prijestolje i proglasilo da je čovjek (individuum) dobar po sebi, po naravi (Rousseau); treba ga samo razviti i eto spas ljudskom društvu u čovjeku — ličnosti. (Zach 146). »Narav je zdrava« veli Goethe, zato ništa ne ograničavati u radu oko čovjeka, nego samo razvijati ono, što je u njemu. U tom je sav napredak, sav čovjek i njegovo ozdravljenje. Svako ograničavanje, to je atentat, ne samo na čovjeka nego i na kulturu i dobro naroda, jer se narod sastoji od individua.

A nije ni dostojno čovjeka, da mu tko auktoritativno zapovijeda. Čovjek se proglasio autonoman, svojim gospodarom bez ikakvih viših zakona iznad sebe (Zach 149), kako mu može tko ograničavati slobodu — ta svi su jednaki. I na nikakvu korist, već na štetu, jer mu je prirođena težnja za slobodom. I bez nje sve vrednote i nisu vrednote.

Zato slobodna konkurencija, bez obzira na druge: da se može individuum razviti.

— Na druge se može obazirati samo toliko, koliko je u vlastitom interesu (Smith).

Dakle — prosta sebičnost; to bi imala biti vrhovna norma i riješenje problematike čovječje ličnosti.

Neobično se dugo održao taj monstrum.

Istina je, svaki je čovjek svoja jedinica, slobodan: ima pravo na razvoj svojih sila za svoje vlastito dobro. A zatim, barem donekle i za dobro naroda, jer je i cijelom narodu bolje, kad je i pojedincima bolje.

No što je u liberalizmu uistinu postalo od čovjeka-individua i ljudskog društva?

Od čovjeka-individua stvoren je kapitalizmom najgrublji egoizam, a ljudskom društvu dano je na dar strašno socijalno pitanje!

Drukčije nije ni moglo biti.

No u čovjeku postoji težnja i to u dubini njegove naravi, koja se ne da nijednom silom promijeniti ili odstraniti, zbiljska, realno existirajuća težnja za slobodnim razvojem. To je prirođeno, ali je ipak fatalno.

Nastaje reakcija. K o l e k t i v j e s v e. Čovjek, koji živi sam za sebe, taj uzalud živi, taj je suvišan na svijetu. Zajednica ili pak kolektiv dat će pojedincu pravi život; ona formira tok čovjeka, daje mu duševne vrednote, pravi razvoj i usavršenje njegove ličnosti: grana raste kao grana samo kad je dio stabla; otsječena od stabla, nema ni života ni svrhe.

To je čovjek i zajednica. Zajednica ili kolektiv je vrhovna norma i izvor čovječje ličnosti. To je odgovor na liberalizam.

No, da li je time postignuta punina čovječje ličnosti?

Ne smijemo u prvom redu zaboraviti na nešto: čovjek jest osoba, a ne drvo i mrtvi kotač u stroju!

Sloboda jest bitni dio naravi čovjeka. Nitko je ne može uništiti, kao ni narav čovjeka; ona će postojati uvijek, dok bude čovjeka. I svaki pokušaj uništenja ovog bitnog dijela naravi svršili su, svršavaju i svršit će neminovnim slomom.

Za pravu ličnost — puninu čovjeka, trebaju takve vrednote, koje se ne mogu nikada oboriti od nikoga i od kojih nema jačih i viših, koje su apsolutne. A baš u toj problematici vlada najveća tama i najveća zbrka.

*

U ova tri retka dobivamo potpunu sliku Otkrivenja čovjeka:

»Riječ postade tijelom (Iv. 1)

»radi nas ljudi (simbol. apostol.)

»nađe se kao čovjek (Filip. 27)

Čovjek nije apsolutno biće. To vidi i sam. Ne može se onda ni vladati kao apsolutno biće. Ima još Netko, mnogo Viši od njega. O Njemu je sve ovisno, od Njega sve dolazi i Njemu je sve podložno. I čovjek tako. No iako slab, imade nešto u sebi što je veće i vrijednije od sve naravi — njegov duh, slika i prilika Božja. Konačno, njegovo određenje nije ovozemnost života. Određenje njegovo je transcendentni život.

Određen je za sreću, potpunu, vječnu, koja nadilazi sve njegove naravne težnje. Uzdignut je iz čisto naravnog reda u novi red, koji neshvatljivo nadilazi sve stvorene naravi, novi vrhunaravni red, da bude »dionik Božanske naravi«.

Da to može čovjek postići, postao je Sin Božji pravi čovjek. Otkupio nas svojom krvi i pribavio posebni Božanski dar milosti, koju podjeljuje po svojoj Crkvi. Bez ovog Božanskog života u sebi nemoguće je postići konačni cilj. Ako to ne postigne, preostaje mu jedino druga existencija u vječnosti: vječna nesreća.

Pad prvih ljudi i njegove posljedice nosi svaki čovjek trajno na sebi. Zato je potrebna trajna samozataja i budno čuvanje Božanskog života u sebi. Uz to Božanski Otkupitelj jedini je pravi i apsolutni Uzor svih vrednosti.

Tu je otkrivenje čovjeka i njegove punine ličnosti. Bez toga graditi ličnost, znači graditi bez osnova. Najsudbonosnija stvar za modernog čovjeka jest, rekao je Chesterton, da je zaboravio da mu je ime stvor.

Stvarati ličnost znači izgrađivati čovjeka, uzgajati čovjeka. »A ta izgradnja čovjeka mora da bude takva da postigne svoj uzvišeni cilj za koji je stvoren«. (Pijo XI. »O uzgoju«, 1929.). »Čovjek ima duhovnu i besmrtnu dušu, on je osoba, koju je Stvoritelj divno obdario darovima tijela i duha... vrijedi daleko više od čitavog svijeta bez duše. On u ovom i drugom životu ima samo Boga kao konačni cilj« (Pijo XI. Div. Redempt. 1937.).

Ta besmrtnost nije bezlična, život bezlične materije nego osoba: »besmrtnost u kršćanskom smislu jest život čovjeka poslije zemaljske smrti kao ličnog pojedinačnog bića za vječnu nagradu ili vječnu kaznu. Tko riječju besmrtnost neće da označi drugo nego kolektivno nastavljanje života u daljnjem postojanju svog naroda kroz neodređenu dugu budućnost na ovom svijetu, taj izvraća temeljne istine kršćanske vjere« (Pijo XI., 1937.).

Veličina svakog čovjeka, bez razlike, jest u besmrtnoj duši. Sva vrijednost rada ovisi o skladu s ciljem. Što se ne slaže s konačnim ciljem, zlo je i bez vrijednosti. Zato »radio kršćanin što mu drago, pa i u redu zemaljskih stvari, ne smije da zanemaruje vrhunaravna dobra, nego mora da prema nauci kršćanske mudrosti sve stvari upravlja k vrhunaravnom dobru kao posljednjoj svrsi. I nadalje sva njegova djela, ukoliko su u ćudorednom redu dobra ili zla, to jest u koliko se podudaraju s naravskim i Božjim pravom, potpadaju pod sud i jurisdikciju Crkve« (Pijo X., 1912.).

Ništa ne može biti izuzeto od toga. »Iz totalitarnih stvoriteljskih, Njegovih prava izvire bitna totalitarnost prava na apsolutnu poslušnost pojedinca i svih vrsti zajednica« (Pio XI., 1937.). I proteže se na sva polja uzgoja čovjeka u njegovoj ličnosti »obuhvaća čitav krug ljudskog života osjetnog i duševnog, razumnog i ćudorednog , individualnog obiteljskog i socijalnog, ne zato, da ga bilo kako suzi, nego da ga uzdigne, ravna i usavršuje po Kristovim primjerima i nauci. Stoga pravi kršćanin (ličnost), plod kršćanskog odgoja (rada oko ličnosti), jest čovjek vrhunaravan, koji postojano i dosljedno misli, prosuđuje i djeluje po razumu, osvijetljenim vrhunaravnim svjetlom Kristovih primjera i nauka« (Pio XI., 1929.). — A centrum svega rada (najprije oko ličnosti) jest razvitak prema Apsolutnom i Vječnom Uzoru — Kristu izvoru Božanskog života. »Vlastita i neposredna svrha uzgoja jest surađivati s milošću Božjom u izgradnji pravog i savršenog kršćanina, to jest u izgradnji samoga Krista u onima, što su krštenjem preporođeni, prema izrazu apostola »djeco moja, koju opet s mukom rađam, dok se Krist ne izobrazi u vama« (Gal. 4). Kršćanin mora živjeti vrhunaravnim životom u Kristu »koji je život naš« (Kol. 3) i taj život očitovati javno u svim svojim djelima »da se i život Kristov očituje u smrtnom tijelu našem I. Kor. 4.« (Pio. XI. 1929.).

Totalno je promašena i nemoguća (punina čovjeka) ličnost, ako je protiv prave naravi čovjeka i njegovog vrhovnog konačnog cilja, t. j. ako se hoće neka naturalistička ličnost, ličnost bez Evanđelja. Danas »ima slučajeva, vrlo neobičnih, da se neki uzgojitelji i filozofi muče, kako bi iznašli općeniti ćudoredni kodeks uzgoja, kao da ne postoji dekalog ni zakon Evanđelja« (Pio X., 1929.). »No svi pokušaji, da se ćudoredna nauka i ćudoredni poredak digne s granitnog vjerskog temelja i postavi na pomičan pijesak ljudskih pravila, vode prije ili kasnije pojedince i zajednice moralnom propadanju... Nikakva sila, nikakav čisto zemaljski ideal, ma kako velik i plemenit, nemože za dugo nadomjestiti najdublje i najodlučnije pobude, koji izviru iz vjere u Boga i u Isusa Krista. Ako se poziva na opće dobro, kad se radi o najtežim žrtvama, kad treba zatajiti svoj mali »ja«, oduzevši ćudorednu potporu, koja izlazi iz vječnoga i Božanskog, iz vjere, koja diže i tješi Onim, koji dobro nagrađuje, a zlo kazni — tada nebrojeni ljudi ne će vršiti svoje dužnosti, nego će od nje bježati«... Evanđeoska pravila i njihove naredbe (Božje i Crkvene) jesu za svakog pojedinog čovjeka neusporediva škola promišljene samozataje, ćudorednog jačanja i odgajanja značaja« (Pio XI., 1937.).

A da li možda smeta vrhunaravnost cilja čovjeka njegovoj naravnosti, da je na štetu razvoja naravnoga u ličnosti?

Ni najmanje. Kao što plemenita voćka nije na štetu grani, na koju se cjepi već obratno na upotpunjenje. Vrhunaravni red (kojemu pripadaju prava Crkve) ne samo da ne ruši i ne umanjuje naravnog reda, ...nego ga što više uzdiže i usavršuje: Oba se reda uzajamno potpomažu i nekako kao upotpunjuju u razmjeru, koji odgovara naravi i dostojanstvu jednoga i drugoga, a to upravo zato, jer oba dolaze od Boga, koji ne može da sam sebi protuslovi«..... ...Ova (vrhunaravna) svrha i cilj kršćanskog uzgoja (ličnosti) pričinja se kao nešto tuđe društvenom životu i vremenitom blagostanju, kao protivno svakom napretku... No pravi kršćanin ne samo da ne odbacuje zemaljskih stvari i da ne potcjenjuje naravnih sposobnosti, nego ih pače razvija i usavršuje, koordi-

nirajući ih vrhunaravnom životu, tako da oplemenjuje i sâm naravni život, i da mu pribavlja uspješniju korist ne samo u redu duhovnom i vječnom, nego i u materijalnom i vremenitom. To nam dokazuje cijela povijest kršćanstva i njegovih ustanova, koja je istovjetna s poviješću prave civilizacije i s pravim napretkom sve do naših dana (Pio XI., 1929.)...

Istinite i prave ličnosti uzrasle su zato u Crkvi i samo u njoj i po njoj.

»Ne guši ona ljudske snage, nego pridiže sve, što je plemenito. Stvara značajeve (ličnosti), koji ne izdaju svoje savjesti. Ona koja je uljudila narode, nikada nije zaustavljala napredak čovječanstva, nego se naprotiv majčinskim ponosom tome veseli (Pio XII., 1939.). — Zato rađa uvijek najvećim ličnostima — svetima. A »sveci su današnjem svijetu potrebniji nego strojevi« (Föester), jer strojevi su mrtva materija, koja i onako bez čovjeka ne može ništa. A k tomu i dušu čovječju — nutrinju čovjeka (odakle izlazi sve dobro i zlo) ne mogu oni dohvatiti niti promjeniti. A bez unutrašnje promjene nema ni prave izvanje promjene u radu. To može samo čovjek, mogu samo jake, velike ličnosti. A među njima su prave i najveće ličnosti — sveti.

»Sveti su u najsavršenijem stupnju postigli cilj kršć. uzgoja (ličnosti), i oplemenili su i obogatili ljudsku zajednicu svakojakim dobrima. Uistinu sveti su bili i biti će uvijek najveći dobrotvori ljudskog društva, kao što su i najsavršeniji uzor u svakom razredu i zanimanju, u svakom staležu i životnoj prilici, počevši od jednostavnog i priprostog seljaka, pa do učenjaka; od skromnog radnika do vojskovođe, od skromnog oca obitelji do monarha, koji vlada pucima i narodima, od jednostavnih djevojaka i žena domaćeg ognjišta do kraljica i carica« (Pio XI., 1929.).

Ličnost treba za svoj uzgoj i razvoj ne samo cilj i pravila, nego i žive ideale — a to je najprije Najbolji i Najveći i Jedini — Isus Krist Božanski Učitelj. On je jednako izvor i daritelj takvoga života, a ujedno općeniti i svim prilikama ljudskog pokoljenja pristupačni Uzor, naročito mladeži. ...ukrašen svim individualnim, kućnim i društvenim krepostima i pred Bogom i pred ljudima« (Pio XI., 1929.).

A kako »Crkva ima sav taj skup neprocjenivih odgojnih zaklada — i to tako ima, da to tvori samu njezinu bit, jer je naime mistično tijelo Kristovo, zato je baš radi toga preplodna majka i suverena i savršena odgojiteljica« (Pio XI., 1929.) — »cilj njezina djelovanja bio je objavljen od anđela nad koljevkom Utjelovljene Riječi »Slava Bogu na visini, i na zemlji mir ljudima dobre volje« (Pio XII., 1939.)....

*

Nije i ne može biti prava ličnost — u materijalizmu ili naturalizmu.
Nije i ne može biti ličnost — u nagonstvu.
Nije i ne može biti ličnost — u samom intelektualizmu (hladnom, bez sreće).
Nije i ne može biti ličnost — u ovozemnom progresu (bez pravog cilja).
Nije i ne može biti ličnost — u samom voluntarizmu, akciji, sili, dinamici (juriš u slijepo).
Nije i ne može biti ličnost — u samom individualizmu (anarhija).
Nije i ne može biti ličnost — u samom kolektivizmu.
Nije i ne može biti ličnost — gdje manjka ono, što je bitno za čovjeka u redu, u kojem se sada nalazimo, naime — vrhunaravnost (milosti i kršćanske objave).

Što je dakle, u čemu je i kada je punina čovjeka-ličnosti?

Onda kada je stalno u skladu sa svojim ciljem i svojom naravi. Prava je dakle ličnost skladan i što bolji razvitak duševnih moći i djelovanje prema konačnom vrhunaravnom cilju, za koji je čovjek stvoren i koji zato jest i ima biti uvijek viši i iznad svega.

Josip Horvat

Isus ne gleda na Judino neprijateljstvo, koje on ima prema njemu — nego nalog Božji, da ga ljubi . . . I zato ga nazivlje prijateljem.
Blaise Pascal

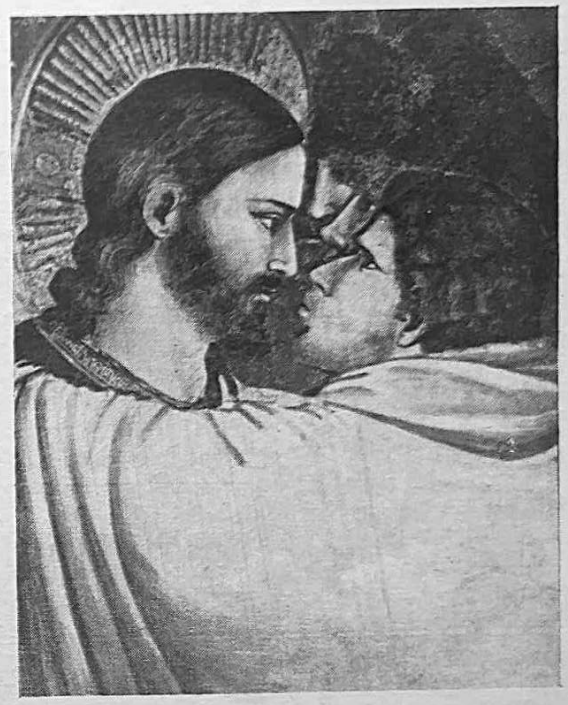

GIOTTO

(ANGIOLOTTO DI BONDONE)

Maj, mjesec stalne obnove i novog života sjeća me one najsvetije i najčasnije periode, kad je ukočenu, zelenu i zaleđenu atmosferu umjetnosti gotovo dramatski raskinuo prvi junak i veliki genij: Giotto di Bondone.

Pisati o njemu može se samo sa osjećajima divljenja, pieteta i ganuća. Pa ako ćemo se držati dobrih starih zakona, trebalo bi najprije otvoriti knjigu povijesti umjetnosti i onako redom i lijepo prepisati brojke, podcrtati datume i nabrojiti djela. Time bismo dobili »zaokruženu« sliku ličnosti slavnog umjetnika.

Ali čemu! Danas ni prostor ni duh vremena to više ne trpe. Danas više ne mora biti tako zanimljivo, da li se Giotto rodio u Firenzi ili u susjednom selu Colle do Vespignana. Kakav je na njega vršio utjecaj poznati Cimabue. Koja su djela od njega sačuvana u Rimu, Assisiu, Padovi i Firenzi. Što je sve propalo po drugim talijanskim gradovima, gdje je umjetnik putovao i radio. Neka se time bave učenjaci, đaci i vodiči. Ne tražimo umjetnikov krsni list i domovnicu. »Nijedan prošli događaj nije znamenit sam po sebi. Vrijedan je da ga znamo samo u koliko nas navodi na pravi sud glede budućnosti« (Macaulay). Njegova djela to je onaj prvi i najljepši ugaoni kamen čitave zgrade novovjeke umjetnosti. Maknite Giotta — udaljili ste najveću umjetničku dušu, oca i prvog trubadura dotle neviđene ljepote.

Revolucija, koju je njegova ruka izbacila na površinu, ničim se u umjetnosti ne da uporediti, ništa je u umjetnosti ne nadmašuje. On se našao na najvažnijoj prekretnici u kulturnoj povijesti čovječanstva, te kao novi Prometej iznio na danje svijetlo, dotle zapretanu vatru, koja grije i osvjetljuje put već šest stoljeća.

Poznato nam je stanje slikarstva Giottovog vremena. Debela je patina bizantske hieratike, ukočenosti i simbolike gušila dušu i umjetnost. Pazarila je sa svakim kretom, borom i potezom. Stoljećima i stoljećima ispijala je i paralizirala ne samo svaki život, već umrtvila i svaku volju za manifestacijom života u slikarstvu. Nikada kalup nije bio umjetnost. Nikada okamina ne može nositi na sebi žig života. To je

jedan od temeljnih kriterija umjetnosti. Samo ono što govori jezikom istine ima mjesto na vrijednosnoj skali lijepoga.

Bizantska umjetnost imala je u svojim počecima veliko poslanje i značaj. Taj istočnjački buntovni, besposleni i tvrdovrati puk svuda se pačao, o svemu odlučivao. Njegova je dnevna velika briga ne samo, koja boja pobjeđuje u cirkusu ili što su carski kuhari jučer iznijeli na stol, već se istom ozbiljnošću nadumudrivali i cjenkali o najsuptilnijim pitanjima Božanskog života i Objave. Takovom je narodu neprestano trebalo pred oči iznositi nebeske realnosti u Božanskom sjaju, prijetnji i veličajnosti. Bizantska umjetnost morala je opet oživjeti židovskog Jehovu.

Prirodnost, konkretnost i čovještvo ustuknulo je pred apstrakcijom, mrtvom sakralnošću i spekulativnom meditacijom. Time se zahvatio i iznio onaj nutarnji, dogmatski svijet istina. »Ali se taj početni zamah odmah skrutio, a potom okamenio i postao kanonskim poput dogmi« (Mazzucconi). Tako se čitava ta umjetnost izgurala iz prirodnosti, života i istine. Hladna, neuvjerljiva ikonografijska pravila zamijenila su invenciju, iskrenost i neusiljenost. To je bila gotovo negacija prirode. Novim naraštajima više nije ništa govorila. Bila im je tuđa. »Stil i nije drugo nego kucaj bila nekog živog organizma u svom vremenu i svom prostoru« (Babić).

Izvještačenost nije mogla beskonačno trajati. Trebalo je samo da dođe onaj, koji će problem zahvatiti u biti i srži te smjelo i genijalno učiniti prodor kroz tu koprenu stoljetne besćutnosti.

I našao se taj velikan. Bio je to Giotto. Po njemu je divna Božja priroda ponovno iskupila svoj primat; doživljela svoj ponovni blistaj i čarni maj.

Bila je to prava revolucija. Revolucija duha, života i ljepote. Bez krvi, bez proglasa i bez barikada! No zato je tim snažnije odjeknula u dušama bezbrojnih hodočasnika, koji se zadivljeni pobožno klanjali Giottovim zidnim čudesima.

Giotto se nije uvukao i našao u sredini svog vremena kao nepozvani gost, tuđin i stranac. »Svaka revolucija je posljedica moralnih promjena, koje su malo po malo prodrle i uvriježile se u narodu« (Macaulay). »Badava ti genijalnost, ako nijesi došao u pravi čas« (Mignet). Na Giottov dolazak pripravljala se Italija preko stotinu godina.

Gajevi Umbrije i brežuljci cvijetne Toskane mirisali su i rumenili se od izljeva ljubavi onog dragog i veselog Sveca, koji je uzbunio i očarao ljude oko sebe, ptice na polju, zvijeri u šumama i Božje ugodnike na oltarima. Još se čuo zvuk harfe malog brata Franje iz Assisia prirodi i Božjim stvorenjima. Još se razlijegala strofa njegove pjesme braći u zraku, na polju i u šumi. Njezin se zuj širio u velikim magnetičkim spiralama sve dalje i sve jače, vukući u svoj zagrljaj sve što je pod nebom.

I tako je Franjo postao duhovni otac i Giottu i novovjekoj umjetnosti. Franjin duh je prvi sišao sa visokog spekulativizma na zemlju i otkrio Stvoritelja u cvrkutu ptice, u ruhu tratinčice, u šumu potoka i ćarlijanju lahora. Franjo je prvi i najveći lirik. On zna samo za jednu ljubav, za ljubav koja sve obuhvata, sve voli.

Po Franji je propupalo proljeće novog života i novih vidika. Franjina poezija inspirirala je bistre Danteove terzine, slatku naivnost svježih Fioretta, pobožnu ljupkost, Leggenda auerea, kao i one mnogobrojne pokušaje znanih i neznanih primitivaca koji su bojama na seoskim crkvenim zidovima pokušavali slaviti Boga i Božja stvorenja.

Još se čekalo samo na njega, Giotta, tog prvosvećenika lijepe umjetnosti.

Poput svih bogodanih velikana renesanse i Giotto je svestran duh, l'uomo universale. Pjesnik, kipar, graditelj i slikar! Ali slikar posvuda i iznad svega. Po slikarstvu je postalo Giottovo ime sveto i časno.

Divan je taj Giottov kist. Ne znaš da li ćeš se više diviti freskama u asiškoj Franjinoj bazilici; onima u kapelama divotne crkve Santa Croce u cvijetnom gradu

Giotto: Sveti Franjo poklanja svoju haljinu

crvenog krina; onim neuporedivo ljepim freskama na zidovima padovanske kapele Dell' Arena, ili pak ostalom manje sačuvanom dijelu njegovog opusa što je razasut po Rimu, Firenzi, Bologni i drugdje.

Lik asiškog Poverella u Giottovoj umjetnosti zauzima osobiti položaj. Umjetnik je kao nitko prije ni poslije besmrtno ovjekovječio poniznog prijatelja i brata siromaha, odrpanaca, vukova, sunca i vjetrova. »Giotto, ako je htio naći sebe, udariti putem vlastite genijalnosti, morao se susresti s velikim likom Sveca — pjesnika« (Mazzucconi). Pjesnici su se susreli na zidovima rajske asiške bazilike.

U tim freskama, koje su svojim dimenzijama gotovo neznatne, suverenom rukom bacio je na zid toliko tihe dramatike, plastične monumentalnosti, simbolike i nježne lirike, da je s pravom netko nazvao asiško svetište svetištem slikarstva.

Eno, gledamo onu tako jednostavnu tihu i bistru scenu kako Božji Sirotan daje siromahu vlastiti plašt. Samo dva ljudska bića. Svečev mladi, čisti i veseli pogled pruža zadivljenom i iznenađenom prosjaku prvinu svojih žrtava. (Kako je neusiljen, i drag onaj naklon zahvalnosti siromašnog sretnika!) Ništa dakle neobična. Slikarska strofa milosrđu i ljubavi. Ali te velike kršćanske i Franjine kreposti nose na sebi pečat socijalnosti. Nema milosrđa gdje nema ljudi. To je Giotto znao. Zato je leđa svojih karakterističnih opalnih brežuljaka posuo bijelim kutijama ljudskih stanova: intimna veduta, koja ne samo osvježuje jednostavnost scene, već potcrtava socijalni smisao žrtve i pregaranja.

Giotto voli te svoje hridi. Opore su, oštre, kadgod kristalaste poput mnogih brdina rodnog mu kraja. Gotovo svaka freska u Franjinom i Giottovom svetištu nosi u svojoj pozadini te blagoslovljene stijene. Nijesu to kazališne kulise. Ali nijesu ni oni prozirni krajobrazi renesansnih majstora. Franjin duh siromaštva, pokore, samozatajе i poniznosti kao da zahtijeva legendarne krajeve starih svetačkih divova iz Misira, Transjordanije i ostalih pustih klanaca. I baš na kori tog granita klesao je

Giotto toliko ljepote, života i simbolike, da ostajemo zadivljeni genijalnošću tog majstora savršenosti, skladnosti i jedinstva.

Tako na freski »Čudo izvora« ne znaš, da li ćeš se više diviti čudu Franjine molitve ili čudu Giottova duha. Uvijek ona ista umjetnikova veličina: neznatnim, gotovo škrtim sredstvima iznijeti nutarnju monumentalnost, arhitektonsku cjelinu te oboje stopiti s bogatstvom duševne dramatike.

Jednostavne obrise hridi Giotto mijesi i stvara od njih strijelicu, koja te vodi do Sveca u ekstazi. Silhuete bizarnih Giottovih stabala još snažnije akcentuiraju to smjerenje čitave prirode Franjinoj molitvi. Blokovi golog kamenja pred njim su procvali u sunčanom sagu divnog svijetla. Stvara se obasjano stubište, kojim kontemplativni Svečev duh hiti gore visoko, sve više i više ... A dotle se iscrpljeni putnik već bacio nad čudesnim vrutkom vode i požudno je srče. Divna simbolika čovječanstva izmorenog i apatičnog u mrtvilu pustih kalupa i bezvodnih oblika. Ono se prigiba i strasno upija životni sok prirode koji je otkrila pojava Božjeg Sirotana.

Monumentalnost je široko zahvaćena i u onoj mekoj i lirskoj freski »Franjo propovijeda pticama«. Opet samo dva lika. Začuđeni pratilac i bosonogi Svetac. Sagnuo se bliže toj sitnoj pernatoj braći nježnom ozbiljnošću i kao da pjeva pažljivom jatu raznobojnih stvorenja: »Sestre ptičice, treba da mnogo hvalite Vašeg Stvorca, koji vas je perjem obukao, dao vam krila za lijet, prepustio zrak vašoj vlasti i koji bdije nad vama!« A one ispružiše vratove, stanu lupati krilima, otvarati kljunove i motriti Sveca. On je prolazio između njih doticao ih svojom odjećom i nijedna se nije micala, dok im nije dopustio da odlete. (J. Da Varagine u legendi o sv. Franji).

To je čista, kristalna i nježna lirika pobožnosti i ljubavi kakovu svijet do tada nije vidio. Giotto je rosnu svježinu ove slikarske pjesme zaokružio isto tako ilustrativnim i čistim bojama ultramarinskog neba, bljedušastim tonovima zelenog brežuljka i egzotičnih stabala.

Već smo istakli kako silnu ulogu igra u Giottovim scenama neusiljena simbolika. Ona je iskrena, neposredna i nenametljiva. Eno freske Franjinog odreknuća zemaljskog blaga. Dva niza ljudi dvaju različitih shvaćanja. Stari, srditi Bernardone sa pratnjom samodopadne gospode. Otac je srdit, bijesan. Već je i rukom zamahnuo, koju mu ipak zadržaše. Simbolička, mrtva, crvena boja plašta samo pojačava očev jad. »Giottu služi boja da ojača reljefnost: bilo to za vidljivi plastični reljef, bilo za moralnu reljefnost kompozicijskog središta« (L. Venturi). Iznad ovih nadvila se arhitektura nekog bogatog dvorca sa stubištem. U njegovoj sjeni stoji Bernadone sa svojom dušom i svojom družbom.

Franjo se toga odriče. Boga zove za svjedoka. On je s biskupom na drugoj strani u sjeni daleko ljepših i bogatijih obrisa Božje arhitekture. To je oltar (gloriette) i propovjedaonica. Žrtva i apostolat. To je Franjino novo blago i bogatstvo. Kako je divan, bistar i ugodan mir utisnut u Franjino mladenačko lice. Kako je snažno simbolizirana i u biskupovom azurnom pluvialu boja nebeskog mira.

Tu je Giotto doista velik. Ovakovim sredstvima i ovakovim načinom nikada ne će kist umjetnika iznijeti psihu, lapidarno formirati na gotovo opipljiv način dušu i srce svojih junaka. Giottu su boje i oblici samo sredstvo koje otkriva nepoznato i sakriveno, veliko i nedostižívo. To je ono vlastito Giottu i samo njemu. »Smatraju nas djecom, koja se opijaju bojama što dreče i koja se igraju oblicima kao lutkama. Međutim slabo nas razumiju. Linije i razlike u bojama za nas su samo oznake skrivenih realiteta ... Najčišća su umjetnička djela ona gdje nema krivo izraženih oblika, linija i boja nego se sve do posljednjeg pretvara u misao i dušu« kaže Rodin. Bilo je u historiji umjetnosti ličnosti, koji su anatomski točnije, koloristički snažnije prenosili na platno svoje likove, ali sigurno Giottov duh, p s i h i č k u d u b i n u njegovih osoba

G i o t t o: Sv. Franjo propovijeda pticama

niti je ikada koji umjetnik dostigao, a kamo li nadvisio. U tom je Giotto jedinstven i nenadmašiv.

Ta odlika kulminira do gotovo nedostižívih visina u kapeli padovanske kapele Degli Scrovegni (all'Arena) u onim 38 freski Marijina života i Kristove muke.

Svi umjetnici, osobito oni visoke renesanse, inspirirali su se na Giottovoj slikarskoj riznici. Ideja i kompozicija kako ih Giotto zamišlja i izvodi, ostala (renesansna) umjetnost više manje doslovce preuzimlje te ih savršenijim možda načinom (ne kompozicijom i psihologijom) ponovno iznosi.

Gotovo sve freske Marijinog ciklusa okarakterizirane su zaokruženim ozbiljnim arhitektonskim crtama. Snažno akcentuiraju nenarušeni mir, humani značaj i nutarnju toplinu prikazanja. Te su linije uvijek majstorski vedro i bivstveno zahvaćene. Arhitekt po krvi, koji zrenjem uočuje monumentalnost te genijalnom jednostavnošću sve iznosi, sve kaže.

Pred očima mi je ona scena susreta Joakima i Ane. Nikada nije slikarstvo ispjevalo ljepšu himnu čistoj, nježnoj bračnoj ljubavi i međusobnom štovanju. Kolika sreća, blaženstvo i bogobojaznost na tim sretnim i svetačkim licima. Sam Bog je pohodio svoje službenike. Ništa usiljena, ništa namještena. To je jedan od vrhunaca Giottovog zahvaćnja u realni život, u život koji ne zna za iskonstruiranost i teatralnost.

Spomenimo i Giottove skute i nabore. Pred ovim veličajnim i skladnim linijama ne volimo virtuoznu kićenost renesansnih majstora. »Savršenstvo njegovih nabora nije nikada prestignuto« (Viardot). I kao što su hridi i zgrade pod njegovim magičnim kistom poprimali oblike živog jezika, tako i njegove haljine sjajno ilustriraju dušu lica, govore o njihovim psihičkim stanjima. Čistu prostodušnost i neusiljenu predanost čitamo na tim skladnim i jednostavnim borama sretne matere Božje Majke.

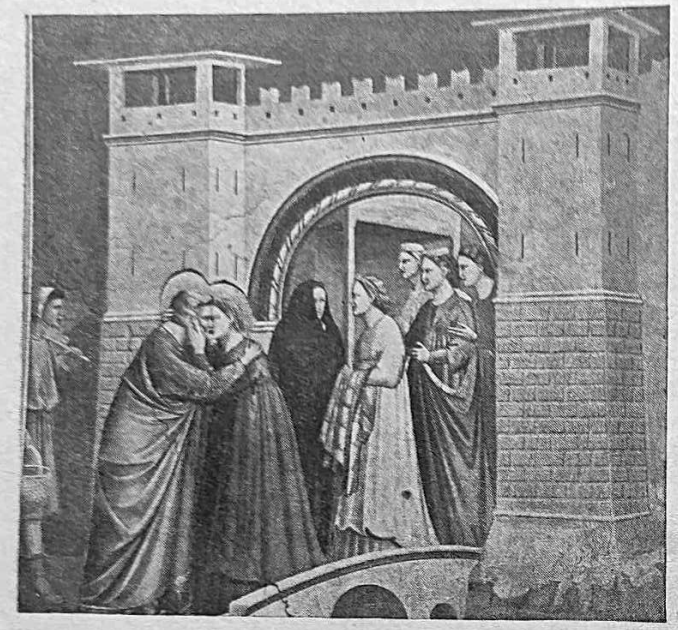

Giotto: Susret Joakima i Ane

Giotto je iznio na zidu ove kapele još jedan susret. Susret strave i užasa. Susret dobra i zla. Susret Boga i đavla. »Judin poljubac« ostat će za sva vremena ono što je ruka smrtnika mogla najsnažnijeg dati.

Sve je uskomešano. Noć je. Plam svjetiljaka, bakalja i židovskih hijenskih očiju osvjetljuju izdajnički čas. Lica se iscerila. Petrov se široki ribarski nož već našao na susjedovom uhu . . .

Samo Giottova invencija mogla je naći dolično rješenje Judinom izdajničkom činu u ovakovoj buci i dramatičnosti.

Sin Božji dao se zagrliti od svjetlog i zavodnog plašta onog čovjeka »kome bi bilo bolje da se nije nikad rodio«. Time je reljefnost Krista i Jude zaokružena i akcentuirana. Za njih kao da ništa ne postoji. Između njih dvojice i ostaloga kao da se za hip našao gvozdeni zid. Nema više ni vremena ni prostora. Susreli su se. Ono vječno Božansko i ono vječno vražje. Mysterium Dei i mysterium iniquitatis. Uklještila se dva profila. Ta gadna Judina gubica spremna na poljubac! Te tupe, himbene oči! To tigrovsko čelo opasano zmijskim repovima! Doista inkarnacija zla i pakla.

Nasuprot njemu stoji Kristov lik. Ima li što divnije od tih savršenih crta Božanskog lica? Ima li što prodornije od neiscrpljivih dubina sveznalih očiju? Ima li što veličanstvenije od tog nedohvatnog i nepomućenog m i r a Sina Božjega!

Nikada ne će više umjetnost otisnuti na zid toliko duše, toliko psihe, toliko dobra i zla. Giotto je ovdje vječan, genij, titan. Ako za ikoga, a to za Giotta vrijedi ona Plinijeva »animum pinxit, et sensus hominis expressit« (dušu je iznio slikajući ljudske osjećaje).

»Ille ego sum per quem pictura extincta revixit« —
bilježi Polizianov epitafij na umjetnikovom grobu pod svodovljem mramorne bazilike Cvijetne firentinske Gospe.

Ivo Matijaca

DUŠA HRVATSKE

G. L u i g i S a l v i n i, profesor na rimskom sveučilištu (slovenački jezik i literatura), upravo ovih dana izdaje veliku antologiju hrv. moderne poezije na talijanskom jeziku. Tom prigodom nam je ugledni talijanski pisac iznio nekoliko zanimljivih opažanja o našoj kulturnoj problematici:

Kroz čitavu vašu književnost od početaka pa sve do suvremenog stvaranja, izvjesni osjećaji daju joj naročitu boju. Po mom mišljenju to su: d r a m a t i č n o s t, r e l i g i o z n o s t i jako n a g n u ć e k z e m l j i.

Ovaj vaš karakterističan osjećaj prema zemlji jači je od nekog osjećaja rase i nacije. To je za vas tako karakteristično, da taj osjećaj čini upadljivu razliku na pr. između vaše i srpske književnosti, u kojoj dominira osjećaj prema rasi, prema krvi.

Zatim bih vam napomenuo još jedan momenat, značajan za vas. To je m o r a l n i o s j e ć a j z a p o r o d i c u, za intimni krug oko ognjišta, koji je vrlo sličan našem talijanskom. Možda je to plod historijskog razvitka zajedničke nam zapadnjačke kulture i vjekovnog djelovanja katolicizma.

Č i n i l i v a m s e d a p o s t o j i k o n t i n u i t e t t i h o s j e ć a j a k r o z s v u n a š u k n j i ž e v n o s t?

Sigurno. Ta to je odraz vašeg čovjeka, vaše duše. Sad više, sad manje dišu ti osjećaji u pojedinom djelu i u pojedinim književnim razdobljima, ali ipak oni stalno prate vašu knjigu.

K o j e m o d n a r o d a, m i s l i t e, d a b i h r v a t s k i b i o n a j s r o d n i j i p o s v o j o j d u h o v n o j f i z i o n o m i j i?

Na to je pitanje vrlo teško odgovoriti. Vi imate mnogo toga po čemu ste bliski, a opet po čemu se razlikujete od ostalih naroda.

Naglasio bih vam jedan momenat, koji vas razlikuje od svih vaših susjeda. Vi se nalazite između dva svijeta: mediteranskog i germanskog, a to je od presudnog značenja za vas. S jedne strane mediteranski osjećaj duboko je uvriježen u vašim ljudima, dok s druge strane germanski su utjecaji znatno djelovali na formaciju vašeg društvenog života. Traženje ravnoteže između mediteranskog i germanskog svijeta od kapitalnog je značenja za razvitak vaše originalnosti.

Meni se čini, da je ova veza s Mediteranom bila za vas plodnija; o tom nam govore vaša književnost i umjetnost. Sjetite se dubrovačke književnosti, a u modernom doba uz ostale Matoša, Nazora i Begovića da i ne govorimo o skoro čitavoj današnjoj. Zanimivo je, da je Matoš godinama lutao Parizom, pa ipak je Hrvatskoj donio — mediteranski duh. Taj mediteranski duh nije neki vanjski osjećaj; ja bih rekao, da je to uz poseban osjećaj estetske forme skoro i drugi pogled na svijet i drugi moralni osjećaj. I problem zajedničkog života s muslimanskim svijetom nalazi svoje prirodno i logično objašnjenje i rješenje u okviru mediteranskog života.

Na višestrukoj raskrsnici vi Hrvati igrate važnu ulogu kao narod, koji je tijesno vezan uz zapadni kulturni krug. A vi ste toga i svijesni. Kod vas postoji ta svijest i osjećaj dužnosti prema historiji već odavna. Misao mesijanstva kod vas se je afirmirala u ideji jedne posebne kulturne misije. Jedne misije ne samo u blizom slavenskom svijetu, već uopće u evropskom. Ona postoji već iz doba, kada ste vi počeli stvarati svoju potpuno evropsku književnost, dok je u to isto vrijeme kod vaših susjeda postojala samo pučka književnost i neka dosta suha religiozna književnost skoro isključivo propagandnog karaktera. Ta je misao intenzivirana jednim jakim, neobično jakim osjećajem. Jedanput ste je platili krvlju u borbi protiv nadiranja Orijenta, u ratovima s Turcima. Kasnije ona nalazi svoju formulaciju kod Strossmayera, a onda opet jednu novu u suvremenoj vašoj stvarnosti.

Ovih par momenata, koje sam vam nabacio, čini mi se, da su osobiti znaci vaše duhovne fizionomije, koja u svojoj cjelini nije slična nijednom drugom narodu.

BRANKO FUČIĆ:

JAPANSKA PRIČA

TAMO ISPOD RASCVJETALIH BRESAKA,
GDJE PJESNIK SADA UZDIGNUTIH RUKU
STOJI,
NJIHALA SE JUTROS RASCVJETALA GLAVA
DJEVOJKE.

NEDOHVATNO LELUJALO JE SUNCE S VJETROM
MIRISNI SVIJETLI PRAM:
I OD TE KOSE, ISPOD SVIJETLO MODROGA ŠEŠIRA
BILO JE SVO JUTRO ČUDESNO ISPREDENO
KAO DIM . . .

TANKIM PRSTIMA SAD VAJA ON
ONE OBLIKE TAMO U TEKUĆEM ZRAKU
— SAKRIVEN, IŠARAN LAKIM SJENAMA PROCVJETALA PRUĆA.

I ONAJ SMIJEŠAK PRSTIMA ON
IZVODI NA LICU OD ZRAKA
SAV ZANESEN,
UZBUĐEN SAV, OČARAN TIM POSLOM.

ŠAPĆUĆI TAMO U GRANJU STIHOVE ŠTO NAVIRU
SNIVA TAKO ŽIVOT, ZABORAVLJEN
OD VREMENA KOJE TEČE, OD SVIJETA KOJI PROLAZI . . .

ZELENE OČI

SJEDIO JE PRIJATELJ NA KLUPI S RUKAMA NA NASLONU,
— U VRTU SRED SAGA OD ZELENE TRAVE.
A KNJIZI ŠTO JE OTVORENA LEŽALA DO NJEGA
(učio je)
CIJELO JE JUTRO VJETAR PREBIRAO STRANICE.

KAD GA IZNENADIH I ZAZVAH, OBAZRE SE
OKREĆUĆI ŠEŠIR OD BLISTAVE ŽUTE SLAME.

GRISKAJUĆI SITNIM ZUBIMA GRANČICU
OSMJEHNU SE TAKO SRDAČNO, DA SU MU
KOSE OČI, ŽIVE, VRAGOLJANU, KAO TRAVA ZAZELENJELE.

Iz »PROLJETNOG SKIZZENBUCHA«

STJEPAN KRČMAR:

MOJA MATI

POGURENA U SE OD BRIGA I MISLI,
S DANIMA JEDNAKIH RADOSTI I JADA,
KO BJELINA ČISTA VJEKOVNOGA HRAMA
ŽRTVUJE SE SAMA U OSMJEHU NADA.

PREZRENA OD SEBE U ŽIVOTU OVOM,
NE ZADRHTA NIKAD ZBILJOM NI U BOLI,
JER VJEČITO SJAJI U TIŠINI SVOJOJ
I TOPLO SE SJEĆA I ZA MENE MOLI.

ZABORAVIV SEBE U LJUBAVI ŽARKOJ
POGNULA JE LEĐA DA SE USPNEM VIŠE,
S BLAGOSLOVOM SVETIM NA USNAMA BLIJEDIM
U SMIRENJE PADA SVE TIŠE I TIŠE.

SERAFIN MIČIĆ:

POĐI PUTEM NOVIM

POĐI PUTEM NOVIM, PUNIM LIŠĆA, PROHLADNIM I SKRAJNIM,
KOJI SAMO PREMA OTVORENOM NEBU VIDIK IMA,
PA, NAĐEŠ LI VRATA SRED OBLAKA I DIMA,
UĐI: TAMO VISI MJESEC PRIVEZAN UZ STABLA GRANAMA TAJNIM.

POKRAJ DEBLA S PLAVIM ĆUKOM OPAZIT ĆEŠ BUNAR STARI,
U KOJEMU PALI LIMUN KOLUTE OD SREBRA RADI;
AKO VJETAR S PLJUSKOM SILAŽENJE S KROŠANJA NE KVARI,
BIT ĆE NAD NJIM I ANĐELI MLADI.

POĐEŠ LI TAD STAZOM, KOJA SAMO GORE VODI,
ISPOD KOJE, MEĐU MODRIM SVODOVIMA, MORE S GALEBIMA SANJA,
VIDJETI ĆEŠ S VRHA, KAD SE POČME TALIT SVJETLOST DANJA,
ZLATNE OTOKE NA VODI.

OSTANEŠ LI TU NOĆ NA VRHUNCU, CIJELIM BIĆEM U VISINI,
BLAGOSIVAJUĆI TRN U DLANU, PREZIRUĆI TOPLA VLAŽNA GNIJEZDA,
OKO TEBE, KAO OKO SVECA U BJELINI,
SJATI ĆE SE JATA ZVIJEZDA.

PISMO RADNIKU-PISCU

IVANU SOFTI, PRIJATELJU I DRUGU

Dobro je, da ste u »Spremnosti« (br. 8. od 19. travnja o. g.) prikazali, »kako ste počeli pisati«. Premda se čovjeku uvijek čini, da je sam sebi najpoznatiji, dobro je — i radi sebe, a i radi drugih — na takav način preispitati stvari, koje se tiču našega duhovnog opstanka i našega najdubljeg bića. Dobro je zapitati i sama sebe, šta hoćemo i kuda idemo, premda nam se čini, da to već odavna znamo. A dobro je, da se i drugi tim pitanjem pozabave, jer će njihovo znanje i iskustvo možda pomoći, da se iz takva ispitivanja izvuku dragocjeni zaključci.

Pretpovijest Vašega pisanja iznesena je tako jasno i jednostavno, da za tim zaostaju mnoge »ispovijesti« naših inače priznatih pisaca. Vi ste u taj toliko zagonetni posao ušli bezazlenošću čovjeka, neopterećena knjiškim znanjem i tuđom mudrošću, pa Vam je zato uspjelo, potpuno točno i oštro odrediti osnovna pitanja: pobude, uzore i smisao te neobične činjenice, da se »nepismeni« radnik dao na pisanje romana. Vi ste smisao svoga pisanja našli u tom, da »učinite nešto za one ljude, koje je društvo bacilo na svoje dno«, te hoćete »pisati istinu u ime obespravljenih« i »iznositi istinu onako, kako ste je vidjeli i doživjeli«. Učinili ste to ponajprije u romanu »Na cesti«, ali u stvari to nije bilo prvo Vaše djelo, iako je ono bilo prvo, koje je dovršeno i izdano tiskom. Ponajprije ste — pročitavši »Lavicu Andaluzije« — počeli pisati »Masku bijelog Krsta«, pa kad govorite o tom, zašto ste počeli pisati taj roman nerealnosti i »neistine«, ne znate ni sami kazati, zašto. A zanimljivo je da ste taj svoj pokušaj pokazali onima, koji su bili kao Vi (»čitači Lavice« — kako kažete, — a očito i oni ljudi »sa dna« kao što ste bili i Vi), i njima se taj početak romana svidio. Jeste li se zapitali, — ne onda, kada se to desilo, jer onda niste postavljali sebi takva pitanja, nego danas — zašto im se to svidjelo, i zašto se Vama svidjela »Lavica Andaluzije«, pa ste i sami počeli pisati na taj način?

Eto, to su dva pitanja, koja treba ponajprije riješiti. Prvo, počeli ste pisati, a da ni sami ne znate zašto, a čini mi se, da bih Vam mogao odgovoriti na to bez oklijevanja: jer ste imali dara za pisanje, jer ste rođen pisac. Otkuda Vam je taj dar, to se, čini se, niste upitali, pa Vam je zato i zagonetno, zašto ste počeli pisati već nakon čitanja »Lavice«, a ne tek pošto ste se upoznali s djelima Uptona Sinclaira i pošto ste, ostavši bez rada i zarade, živeći mjesecima u najtežoj neizvjesnosti i neimaštini, počeli pisati u ime onih bespravnih i životom zapostavljenih. Na to zagonetno i tajinstveno pitanje o podrijetlu Vašega dara i svakoga takva dara ne može se — vidite — odgovoriti drukčije, no što je Isus odgovorio Pilatu: »Ne bi imao vlasti, da ti nije dana odozgor«. A ako čovjek ne zna, što je to »odozgor« (ili ako ne će da zna, kao što to čine Sinclairi i sl.), onda njima, dakako, to ostaje zagonetno. Nije moja stvar, da poučavam bilo koga u katekizmu ili čak u bogoslovskom znanju, to više, što ne znam, da li on to želi ili ne. Stoga se zadovoljavam tim, da utvrdim, da nam je dar pisanja dan bez naše zasluge i da se on eto i kod Vas očitovao spontano, t. j. ne postavljajući sebi neke konkretne ciljeve, ne pitajući, zašto je tu i otkuda je, nego se pokazalo, da radi sam od sebe i da mu ne možete odoljeti. Treba dakle da budete svijesni, da će se i u buduće mnogo toga u Vašemu životu i u Vašem radu dogoditi pobudom, danom »odozgor«, a ne samo silom prilika.

Drugo je od ona dva krupna osnovna pitanja ovo: zašto ste počeli pisati baš na način »Lavice« i zašto se to svidjelo Vašim drugovima? Reći ćete, da u ono vrijeme niste ništa drugo ni čitali, pa se prema tome niste mogli u šta drugo ni ugledati. Tako čovjek često sama sebe zavarava. Da zaista niste našli zadovoljstva u »Lavici«, Vi bi je bili odbacili, pa makar ništa i ne čitali. No Vi ste je, kako sami kažete, »progutali«, i kad ste počeli pisati na taj način, Vaš je duh bio ispunjen svijetom, kakav Vam je otkrila »Lavica«. Danas Vi znate, da ta »Lavica« pripada među bezvrijedne romane, koji se mjere kilogramima odn. brojem stranica, a ne svojom unutarnjom vrijednošću. No ipak je u njima nešto, što im je zajedničko s onim velikim, lijepim i dubokim djelima književnosti, koja su stvorili geniji: svijet mašte. To je ono, što je Vas privlačilo, a to je i ono, što se Vašim drugovima svidjelo u Vašem pokušaju: uz onaj svijet, što ste ga gorko proživljavali i koji je lomio Vaš život, postojao je tu drugi svijet, pun mogućnosti, o kojima ste Vi mogli samo sanjati, pun pojava, koje Vi u zbilji niste nikada mogli ni susresti. Zašto danas otklanjate taj svijet? Jer ga smatrate neistinitim, odnosno, jer znate, da je neistinit. Onakav, kakav je u »Lavici« ili u Vašoj »Maski«, taj je svijet pretjeran, umjetan, izvještačen, nestvaran, možda i protuslovan i besmislen. Ali ne zato, što ga je stvorila mašta, nego zato, što ga je stvorila nevješta ili nezdrava mašta i što ga je zamislio plitak um. No kad bi ga zasnovao dubok duh i ostvarila smiona i skladna mašta velika umjetnika? Obazrite se malo oko sebe! Ne trebamo se mučiti književnošću. Ona je na papiru i tu se može lako prepirati o tom, šta je mašta, a šta zbiljnost, pri čemu se oni, koji se prepiru, razilaze u samim pojmovima. Ali uzmite »najstvarniju« od svih umjetnosti, onu, koja je od teške i tvrde građe, vidljiva i opipljiva svakomu! Uzmite Meštrovićeva djela. Ne osjećate li, da tu uz zbiljnost »kakva jest«, uz »istinu« života, kakvim ste živjeli i kako ga poznajete, postoji jedan drugi svijet, svijet izgrađen, preoblikovan i preobražen maštom, svijet nečega velikoga i silnoga — kakvim se Vama tada pričinjao svijet »Lavice«, kod kojega ste doduše doživjeli opravdano razočaranje, ali takva razočaranja, mislim, ne možete doživjeti u Meštroviću. Pa makar da Vam tkogod i kaže, da je Meštrović »sit umjetnik«, koji »zarađuje milijune« i ne zna, šta je »istina«. A vidite, baš kod ovoga našega neosporno velikoga umjetnika, koji nije samo naš hrvatski veliki umjetnik, nego umjetnik, koji je zanio cijeli svijet, preobraća se čitavo ono Vaše osnovno pitanje.

Šta znači »sit« umjetnik? Priznajem, da na pr. sebe uza sve svoje simpatije za one, koji stradaju i trpe, ne mogu nazvati »gladnim«, ali hoćete li me Vi svrstati u »site«? Ne, mi nismo, prijatelju, ni siti ni gladni, nego smo žedni istine i pravde. Upton Sinclair, kojega ste se kasnije očito odrekli, ali Vas je on pomaknuo za stupanj više na ljestvici Vašega razvoja, jer Vas je naučio pisati o životnoj »istini«, ostavio je uz neke korisne pobude u Vama i taj nemili trag svoga razlikovanja ljudi u »site« i »gladne«. Mogu vlasnici tvornica biti siti, a radnici gladni. Ali ljudi duha uvijek su žedni i nikada se ne mogu zasititi težnje za onim, što je veliko i duboko. I naš je jedan pisac govorio o Meštroviću kao o nekom škrtom bogatašu, pokraj kojega je umirao od gladi njegov siromašni mlađi drug. A baš je Meštrović i te kako naučio u životu, šta znači biti gladan. I on je, kao i Vi, bio seljačko dijete i provodio svoje djetinjstvo pasući ovce po oskudnim obroncima oko Drniša. I on je bio samo klesarski naučnik, koji nije čak ni smio pokazati, šta zna i šta može, nego je morao slijepo slušati zahtjeve svoga gospodara. I on je poslije, već na putu, koji ga je imao dovesti k slavi, u Beču gladan noćivao u radničkim domovima. A njegova je umjetnost i danas, uza svu svoju duhovnu sadržinu, po svojoj biti ostala umjetnost teškoga fizičkog napora klesanja i oblikovanja tvrde, opore građe. Dakako da svaki čovjek može u svom životu propustiti, da učini dobro djelo. Možda se i jest Meštrović u tom ogriješio u tom konkretnom slučaju o Račića. Ali Račić nije stradao radi tjelesne »gladi«, nego radi duševne »žeđi«. A to se pitanje ne rješava koricom kruha, nego teškim unutarnjim borbama i muževnim prebolom mnogih i mnogih stvari, od kojih se inače sastoji »siti« život. Sit je život život ustajalosti, zadovoljstva samim sobom, neželjenja, da pođemo naprijed.

Goethe, koji zaista u svom životu nikada nije upoznao materijalne bijede, koji je bio ministar i dvorski čovjek, koji se naputovao i nagledao svijeta, napisao je u svom romanu »Wilheim Meister« t. zv. »stihove staroga harfaša«:

Wer nie sein Brot in Tränen ass,
Wer nie die kummervollen Nächte
An seinem Bette weinend sass,
Der kennt euch nicht, ihr himmlischen Mächte!*

Kada je pruska kraljica Lujza, nakon poraza svoje vojske, po nalogu pobjednika Napoleona morala poći u Tilsit, da se ponizi ne samo kao kraljica u ime svoga naroda i dostojanstva, nego i kao žena u ime svoje ženske i ljudske časti, putujući usred ciče zime, prenoćila je u siromašnoj seljačkoj kolibici, i nakon njezina odlaska našli su u staklo prozora urezane briljantom njezina prstena gornje Goetheove stihove. I »sita« kraljica upoznala je bijedu i poniženje. A Goethe? Kako je »siti« Goethe mogao zamisliti takve stihove, koji kao da su potekli iz srca ne samo razjađene kraljice, nego i svih bijednih i potištenih?

Ima, vidite, jedna istina, koja se ne doživljuje onako opipljivo, kao što ste Vi doživjeli bijedu nezaposlena radnika. To je istina, koju nam kazuje velikodušnost našega stava prema čovjeku i životu, mogućnost uživljavanja čak i u onu bijedu, koju nitko ne vidi, koju nitko ne shvaća, kao što je bijeda jednoga izmišljenoga lica u romanu, koja se tako čudno složila s bijedom jedne nesretne kraljice, te su ti stihovi postali izražajem njezine duše To je ta mašta, koja izdiže čovjeka i nad crne strane života i nad ono, što Vi zovete »lijepim stvarima i svijetlim slikama«. Šta mislite pod ovim posljednjim, vidi se iz toga, kada za koji redak dalje govorite o »ljepoti društvenoga života«. I mislite, da je ljepota društvenog života nekomu dana, a nekomu nije, te da prema tome oni, koji je imaju, treba da pišu svoja djela o njoj »kao plaću za ljepotu, koju im je dao život«. Ali umjetničko djelo je visoko iznad toga, da bude plaća za bilo što. Kao što umjetnik ne može platiti ničim Onome, koji mu je dao stvaralački dar, jer ga je dobio bez svoje zasluge, tako ni umjetničko djelo, dijelak i iskrica Vječnosti, ne može biti naplata za neke prolazne radosti ili užitke. Mnogo bi se dalo govoriti o tom, što znači »lijep društveni život« i tko ga i kako uživa. Ali to bi nas zavelo drugamo. Htio bih Vas ovdje podsjetiti samo i opet na jedan slavni književni primjer, na Miguela Cervantesa. Ako je itko u životu iskusio težinu društvenog života, to je bez dvojbe on. U svemu, što je poduzimao, izvaran, opljačkan, razočaran; osakaćen, zarobljen; zabačen od vlastite domovine, za koju se borio, u svakom smjeru životnoga puta doživjevši neuspjeh, napisao je u tamnici tek pod starije dane svoga besmrtnoga »Don Quijota«. I sve ono teško i mučno, što je u životu podnio, prikazao je tu u još nagrdnijoj i apsurdnijoj slici. Ali je kao blagi sjaj sunca, koje lebdi nad svom tom rugobom života, prikazao i onu svijetlu plemenitost i velikodušnost, koja bi pri tom morala voditi svijet i koja je, unatoč svemu, i vodila Cervantesa kroz život, tako, te je mogao kroz gorke suze zasmijati čitav svijet evo već kroz puna tri stoljeća.

Ne znam, kako su Vaši drugovi, čitaoci »Lavice« i »Maske«, primali oba ta romana, a šta su rekli o knjizi »Na cesti«. Čini mi se, da je to bilo ovako: kada su pročitali roman »Na cesti«, rekli su: jest, to je zaista tako, možda su i opsovali nešto krupno i zaprijetili zgrčenom šakom. Ali nisu zato prestali čitati romane poput

* Tko nije nikad u suzama jeo svoj kruh, tko nije provodio teške noći plačući uz svoju postelju, taj ne pozna vas, nebeske sile, koje ravnate sudbinom ljudi.

»Lavice«. Oni su ih prenosili u drugi svijet, jer su ovoga života, kakav je »Na cesti«, i tako već presiti. A nije li upravo u tom najveća grjehota, što su tu svoju želju za ljepšim, boljim ili bar nekim drugim svijetom, svijetom, koji otvara duši nove vidike i daleke poglede, morali utažiti baš ovako bezvrijednim »književnim« djelima? Eto, zato je potrebna protuteža dvaju osnovnih polova u životu i svijetu, Dobra i Zla. Vi ste to i sami osjetili, kada ste, na jednoj te istoj stranici Vašega »Nemirnoga mira«, prikazali u jednu ruku Lelu, kako se ona pričinja Ikeši, a u drugu ono, što je osjetio mali Stanko, kad je ušao među samostanske zidine, da »postane fratar«. Lela je za Ikešu »dobra, lijepa, mila i pametna« — a mi znamo, da je ona lijepa samo svojom vanštinom, dobra samo u popuštanju zlu, a mila i »pametna« samo u službi svoje pokvarenosti. Tako je nekako i s onim, što se mnogima čini »lijep društveni život«. A mali se Stanko u prvi mah prepao samostanskog života, koji je u istinu bio daleko ljepši i zaista lijep. »Tek kad mu ruke slučajno dotaknu fratrov trećoredski pâs, osjeti snagu i veselje, što se nalazi na tom mjestu, i lice mu se osmijehnu sretno, kad pomisli, da će učiti tajne svete mise i postati sluga Božji«. Tu ste se, kako vidite, i sami dotaknuli nečega, što je tako svijetlo i veliko u pomrčini onoga društvenoga života, što ga inače prikazujete. Ali nemojte zaboraviti, da je svijet »Dana jada i glada« i »Nemirnoga mira« — kako i sami naslovi kažu — svijet pobrkanih vriednota, svijet bezvlađa i meteža ovih posljednjih dvadeset i pet godina. A ako je metež i u čitavom vanjskom svijetu, u našoj duši može biti mir i poredak. Samo ako pravilno shvatimo, šta je prava ljepota i u čemu je naknada za surovu i krvavu »istinu« života oko nas. U čemu je skladno rješenje težnjâ naše duše i za spoznajom istine, kakva je »na cesti«, i za svijetom mašte, kakav je u »Lavici«. U »Lavici« svakako kao gruba patvorina, ali u drugim, velikim i besmrtnim djelima, kao isto tako živa istina, samo na drugoj osnovi života.

Jer nije ni »na cesti« sve samo opravdana borba protiv bijede nezaposlenoga radnika. Da djevojka, koja putuje s obojicom nezaposlenih radnika, ide iz ruke u ruku, onako nekako kao kod životinja, to bez sumnje nije odraz vapaja za pravdom, nego slika pometenih pojmova. Vjerujem, da ih je stvorila bijeda, ali ona ih sama po sebi ne bi stvorila, niti bi ih morala stvoriti. Bijeda je postala izlikom za mnoge mutne i prljave stvari.

»Jesi li me razumio, sinko?

— Jesam, oče!

— Može biti, ali ja mislim, da si samo čuo, a razumjeti, to je teško u tvojim godinama, jer stvari se obično razumiju onda, kad se prožive, i u većini slučajeva, kad je već kasno —«

Tako bi se nekako, riječima iz Vašega »Nemirnoga mira«, imao možda završiti i ovaj naš razgovor. Samo što Vi niste u godinama maloga Stanka, i što ste mnogo toga već razumjeli. (Mi smo se, »iza kulisa«, — u ocjenama Vaših rukopisa za »Maticu Hrvatsku« — vrlo dobro razumjeli, pa sam uvjeren, da je tako i dalje ostalo.) A nikada ništa nije kasno. Spomenuo sam Vam već primjer Cervantesa. A Dante je, star, umoran od života, prognan i ispaćen, istom u posljednjim godinama pred smrt, dovršio svoje divno djelo. Tek na kraju puta kroz Pakao, Čistilište i Raj, na kraju putovanja kroz burni i nemirni život, objasnila mu se kruna njegova djela — uzvišena bistrina nadzemaljskih krugova Raja. Ništa nije prekasno. Samo treba jasno znati, za kojim se ciljem ide. I čvrsto stupati naprijed.

Ljubomir Marković

TRI NAJNOVIJA PAPINIJEVA DJELA

Lik Giovanni Papinija, pisca »Dokončalog Čovjeka« i »Povijesti Kristove«, njegov još uvijek zabrinut pogled intelektualca, predstavlja u Italiji sa svojim mlađim drugom, pjesnikom Bargellinijem, jedno od najživljih središta intelektualne Italije. Ovaj tako originalan lik, budan za cijelog svog života, nije završio, kako su mnogi mislili svojom »Poviješću Kristovom«. Dok je pjesnikova »Molitva Kristu«, ispjevana ne samo na prelomu Papinijeva života nego na prelomu jednog svijeta, u anarhiji, sumnji i mržnji vropskog čovjeka, duboko i nostalgično odzvanjala cijelom Evropom, dotle Papini nastavlja svojim obračunom sa starim predrasudama. Stari svijet istina, buržoazija, moderne tekovine kapitalizma, Marx, Nietzsche, moderno slikarstvo, sve je to bilo podvrgnuto kritici »Goga« ili pak glasovitog »Dizionario d' un uomo selvatico«. No i u pozitivnom smislu Papini uvijek otkriva novo: niz eseja, članaka, studija u »Pane e vino«, »Gli operai della vigna«, »Sant' Agostino« i »Dante vivo«, djela su široke interpretacije Papinijeva katolicizma i njegove osobe. Do ove točke njegovog rada kao konvertite poznato je djelovanje Papinija našoj široj javnosti.

No Papini nije ostao isti. On je danas opet dosta izmijenjen. I na ovaj njegov rad treba upozoriti. Ovdje se ograničujemo samo na kratki prikaz.

Kriza zapada i Evrope, u svoj svojoj tragičnoj sudbini, utisnula je na uvijek osjetljivog Papinija duboke tragove brige i razmišljanja. Kao da je neodgodivo bliski čas odluke silio na što brže i jasnije opredjeljenje. Papini je ranije sumnjao u Evropu: vjerovao je u snagu Istoka i u Gandhijevu Indiju. No danas videći sve pokušaje, tvrdi i nepokolebivi vjernik, otkrivajući u Italiji nepresušiva vrela katolicizma i tradicije, otkrivajući Dantea, oživljujući duh Machiavellia, Giobertia, Mazzinija, prožet idealnim duhom renesanse, nepokolebivo vjeruje i tvrdi da je u općoj pometnji pojmova, suprotstavljajući se demokratskom sistemu, jedina Italija, koja je od prirode određena, »da kroji zakone narodima«, pomlađena duhom starine ona, koja može spasiti zapad i katolicizam. Jer novo duhovno jedinstvo Evrope, danas razbijeno (za kojim je već Leibniz žalio), može da se ostvari samo povratkom katolicizmu, rimskoj Crkvi. Ono će dobiti svoju puninu u ideji političkog ujedinjenja Evrope, u ostvarenju Danteove ideje Svetog Carstva (»De monarchia«)! Jer dva su konačna cilja čovjekova: jedan konačni zemaljski cilj, koji je osiguran ostvarenjem zemaljskog, Božjeg univerzalnog carstva i koji je cilj uvjetovan potpunim pokoravanjem tom carstvu; drugi je vječan i uvjetovan je potpunim pokoravanjem Crkvi. Papini doslovce kaže: »Italija je danas jedina u stanju, da izvrši to djelo sređivanja Evrope. Ona ima za to dva simbola: Danteovu monarhiju i Machiavellijevog Kneza. Stvoriti carstvo, o kome je sanjao kršćanski genij Dantea, poduprt realističkim iskustvom Machiavellija. Sjediniti Danteovu monarhiju s Machiavellijevim knezom znači ujediniti Evropu. Danteova utopija može da se ostvari Machiavellijevim pragmatizmom.«[1] »Ja vjerujem u istinu dogmi i Krista Boga i Crkvu katoličku« izjavio je otvoreno u razgovoru s D. Mereškovskim. Protiv razorne najezde Istoka u boljševističkoj Rusiji, protiv »laičke demokracije«, a u stvari »buržoazije škrtaca, štediša i špekulanata«, protiv »liberalizma XIX. stoljeća«, koji se provodi u Engleskoj i koji predstavlja »u suštini industrijsku i bankokratsku aristokraciju«, protiv anarhije na idejnom i socijalnom polju, jedino će, kaže on, totalitarni režimi spasiti Evropu od potpunog rasula. (»Kad se kaže da je talijanski režim totalitaran, podrazumijeva se nešto više od isključivog pravnog jedinstva. Pod tom se oznakom podrazumijeva, da sve socijalne formule prinose novom režimu ono, što u sebi imaju pravednog i životnog, i da bez razlike svi Talijani raznih klasa, zvanja i blagostanja čine sastavni dio nove države, koja u sebi usređuje sve interese«).[1]) Protiv partikularizma stare Evrope — Papini to uporno ponavlja — treba suprotstaviti ideju univerzalizma, koji je bitni dio katolicizma. Evropska kultura bit će spašena samo novim, širokogrudnim, kršćanskim i sredovječnim univerzalizmom, zato italocentričnim univerzalizmom!

Čini se doduše, u očima mnogih evropskih intelektualaca, da se Crkva prilagodila kapitalističkim tekovinama i da je ostarila. Ali, ako se stvarno uzme, kaže Papini, ona je danas, ne toliko zaslugom svojih svećenika, privukla velik dio evropskih intelektualaca, te nema sumnje, da će spas zapada ipak krenuti s prekretne točke. Pa i teoretičari mnogih modernih zabluda blizi su Kristu. Oni ga možda mrze samo zato, što Ga osjećaju u svim svojim žilama i svim svojim činima! Nietzsche je najizrazitiji tip ove tako složene dramatike; no on sam po sebi nije dalek Kristu, čak je mnogo manje udaljen od njega nego li na pr. Voltaire!

Uz ove nove idejne poglede (a i političke) na evropsku složenost posljednjih godina, treba napomenuti i Papinijevo shvaćanje književnosti i njegov literarno-kritički rad, na koji se je, čini se, zadnjih godina ograničio.

Pravi i svjestan umjetnik, kaže Papini, je od svih ljudi najmanje slobodan. Umjetnik, koji je u prvom redu stvaralac — a ne onaj, koji izrazuje —, u koliko je pravi umjetnik, spada među otkrivače Objave, Božje Objave ljudima. On je suradnik Božji, dajući nam naslutiti život prvog čovjeka, život ljubavi i duha. Ukoliko je umjetnik magnetiziran ovom tajanstvenom ljubavi, on je već kršćanski umjetnik! Artizam, dosljedno proveden ne može biti čista umjetnost (vidi »Arte Disumana«). To se može osjetiti u današnjoj modernoj, dekadentnoj umjetnosti. »Ljubav, vrhovna ljubav nas potsjeća na zadnji uzrok ne-ljudske umjetnosti — na zaborav i izgon Boga«. Papini traži, da čovjeka promatramo u njegovoj cjelini, a ne razdrobljeno. »Onaj tko dijeli čovjeka od Boga, unutarnji svijet od vanjskoga, razum od osjećaja, ludost od mudrosti, umno dokazivanje od vjere, pojedinca od društva, intuiciju od nauke, klasicizam od romanticizma i t. d. ne počinja samo najtežu pogrešku nego umanjuje sposobnost spoznaje skladne složenosti istine«.[2]) Poezija traži cijelo biće, sve moći duha. Jer ako to izgubimo — a moderni ljudi su to izgubili — izgubili smo sve.

*

Okvir ovih misli nalazimo uglavnom razrađen u ova posljednja tri djela Papinija:

»F i g u r e u m a n e« (Likovi ljudi)[3]) daju nam naslutiti, da usprkos svoj složenosti čovjeka ipak postoji još na ovoj zemlji m i r čovjeka: to su novele L' a m i c o F e l i c e, I l s i g n o r B a l d a s s a r e (ostarjeli gospodin, koji živi od rente, ima

[1] Razgovor s G. P. (Bogdan Radica: Agonija Evrope str. 340.)

[1]) ibidem str. 336.
[2]) G. P.: »Mostra personale«, str. 108.
[3]) G. P.: »Figure umane«, Vallecchi 1940.

tu strast, da voli mrtvace, koje dnevno pokapa. Jedne večeri, utopi se u nabujalom Arnu, jer mu se pričinilo, da treba spasiti lješinu utopljenika). Sreća i mir, bez rastrganih i intelektualnih zapletenosti, najviše danas zanimaju Papinija. Ta je tendencija izražena u liku djevojke Rubine, koja se sama na vrhuncima Apenina hranila ljubicama, u jednoj tihoj težnji, da se ujedini s prirodom. Tehnički novela nije doduše potpuno zaokružena i dotjerana, ali iz lirske ekspresije izbija toliko svježine, koja nas sjeća njegovih pjesama »Viola« i »Mia donna«. Ženski su likovi u Papinija općenito dani lirski (La mia Ilaria).

»Corona d' argento« (Srebrna kruna)[1]) je skup kratkih eseja o pjesništvu i pjesnicima. Zlatnu krunu, aureolu, zaslužuju sveci, željeznu osvajači i zemaljski kraljevi. Između jedne i druge, u jednakom razmaku, sjaji srebrna kruna, koja pripada umjetnicima i pjesnicima. Oni su u sredini, veza vremenskog s Vječnim, oni zauzimaju posebno mjesto u »sretnom krugu svetih Legija«, kako je to pjevao već Baudelaire. Baš zato što je pjesnik tako duboko povezan s Bogom, što je on veza između ljudi i posrednik te veze, on nije slobodan, nego je vezan tim zakonima svoga poziva! Ukoliko je umjetnost umjetnost, onda ona, makar i nesvjesno, predstavlja taj odnos s Neopipljivim i Vječnim. (»Snažna umjetnost, i onda kad ne bi potekla od Boga, je uvijek religiozna«). Zato daleko s intelektualizmom u poeziji, daleko s kritikom, koja je ne će nikada moći obuhvatiti. Ne može se stvarati pjesma samo dijelom čovjeka: ni čistim intelektualizmom ni čistom emocijom (Bremonda i modernih nadrealista). U svojoj biti, umjetnost je emocija, ali u ekspresiji cijelog čovjeka, a ne njegovih dijelova! Veliko se pjesništvo, piše Papini, rađa iz suradnje jednog dječaka, koji se svemu čudi i jednog starca, koga nikad ništa ne dira. To je slična misao, koju nalazimo razrađenu i još dublje zahvaćenu 1926. godine u Paul Claudela, u poredbi »Animus et Anima«.

Iza ovih estetskih misli, značajna su i dva eseja o Leopardiju i Pascoliju.

»Mostra personale« (Izložba samog sebe)[2]) je jedno od najzanimljivijih posljednjih djela Papinija. On je ovdje u pet poglavlja, pet soba izložio svoja najnovija opažanja, a sve popratio značajnim predgovorom, u kojem odgovara na kritike i prigovore, nastale zbog njegovih ideja u »Italia mia« i »Corona d' Argento«: »Čini ti se skandaloznim, piše on, i gotovo nevjerojatnim da pisac, koji je, najprije na slabom glasu u domovini, postao svuda glasovit, htjeli ili ne htjeli, koji je vidio

---

[1]) G. P.: Corona d' argento«, Instituto di Propaganda Libraria, Milano 1941.

[2]) G. P.: »Mostra personale«, Morcelliana, Brescia 1941.

[3]) »Čini se nemoguće i nevjerojatno, a ipak je istina, da mi pribavlja neprijatelje i činjenica, da sam iskreno izrazio i osvjetlio svoju žarku ljubav prema Italiji.

Ne ću se na tom zadržavati zbog ljubavi prema domovini, nego bih htio izraziti svoje čuđenje i svoju bol, kad sam opazio, da je u Italiji, u očima nekih izvjesnih slabića, ne zna se kako, onaj tko slavi i brani Italiju smatran retoričarom, ako ne katkad i gore.« (M. P. str. 18.)

[4]) Papini nije, međutim, na opravdan prigovor J. Maritaina i drugih katolika, da je kršćanska, univerzalna Danteova utopija svetog carstva neostvariva, odgovorio izravno (»obnavljanje svetog rimskog carstva značilo bi, praktično i stvarno ostvarivati i uvoditi danas u povijest, samo poganske sveto carstvo«, rekao je J. Maritain). Ipak se iz slijedećih citiranih redaka vidi, da je ostao kod istog shvaćanja katolicizma: »Slijepo (!) kršćanstvo, prisiljeno (!) kršćanstvo, fragmentarno kršćanstvo i netko bi mogao reći sotonsko, ali ipak uvijek, barem u vanjskim učincima, kršćanstvo. Onaj tko nije htio slijediti Krista, mora se podvrći imitacijama evanđelja, nametnutim od strahovite dijalektike zabacivanja evanđelja« (M. P. str. 101.)

kako izvjesna njegova djela izazivlju trajne zanose u svim zemljama, može biti uzet na zub ili čak preziran od izvjesnih probirljivih i raspaljenih književničića trideset i drugog reda«. Papini ne odgovara samo na prigovore mlađe književne generacije futurista i nadrealista (ta on je nekad njima pripadao!), nego i onima, koji mu prigovaraju zbog unošenja nacionalističkih i političkih momenata u umjetnosti[3]) i od onih ateista, skeptika i »dobrih« i »glasničkih« svakodnevnih katolika, kojima smeta njegovo glasno ispovijedanje katolicizma.[4]) To bi bili uzroci izlaženja ovog djela i odgovor samog Papinija.

»Mostra personale« obiluje inače toplim i često mladenački svježim lirskim varijacijama: u bilješkama o cviječu (Rivelazioni dei fiori), u njegovim zapiscima o ženi, u njegovim mislima o pričesti. No iznad svega izbija, u uvodnim retcima, njegova duboka vjera u čovjeka i smisao stvaranja, srčanija i mirnija od one u »Povijesti Kristovoj«, koja je na koncu konca sve: »Il mondo esiste, esiste ancora e sempre: visibile, invisibile, indivisibile. In canto del cielo replica vittoriosamente alla prosa della terra. A tutti è consigliabile vivere. Ogni giornata è riconciliazione« (L'ottavo giorno) — Svijet postoji, postoji još i uvijek: vidljivi, nevidljivi, nedjeljivi. Pjesma neba odgovara pobjedonosno prozi zemlje. Svakom se može savjetovati da živi. Svaki je dan neprestano izmirenje.

Svojim novim djelima, svojim novim pogledima i može se reći i novom orijentacijom, Papini otvara jednu novu fazu svog razvoja, bez sumnje različitu od one u »Povijesti Kristovoj«. Problemi, koji tim povodom nastaju ne mogu se mimoići. O njima će se morati misliti i raspravljati, jer su njima zainteresirani horizonti svih, a posebno katolika. Zato i mi ne stavljamo točke.

Leo Košuta

Giotto: Sveti Franjo i čudo izvora

KNJIGE

DR. TIHOMIR TOTH: Tvoja vjera

Nije tome dugo što nam je »Vrelo života« predalo vrijednu knjigu T. Totha. Iz nekoliko njegovih knjiga, što su kod naš prevedne, vidjeli smo, da je pisac vanredan poznavalac mladenačkih duša, osobito đaka; zapazili smo da uspješno izabire i obrađuje probleme, koje bi mogli označiti kao najaktuelnije za mladiće, što se izgrađuju. U godinama, kad je sav čovjek u razvitku i njegovo tijelo i njegova duša, u godinama kad intelekt upravo grozničavo traži istinu, a kad su čuvstva najjača, nije nipošto lako naći pravu orijentaciju u životu. U njemu sve ključa i kipi, njegova duša vrlo mnogo radi, novim očima promatra život oko sebe, stiče iskustva, orijentira se u svijetu, jednom riječju — doživljava razvitak samoga sebe.

Za ove godine razvitka piše Toth. Iskustvom opreznog katehete prilazi mladoj duši, koju pozna kao malo tko, sa svim njenim osobinama, i govori joj jezikom, koji ona razumije. U ovoj knjizi ima pisac pred očima borbu mladića, koju on proživljava u vjerskom životu. Laganim stilom, brojnim ilustracijama iz života uvodi pisac u problem vjere. Određuje položaj čovjeka u svijetu, analizira čovjekovu narav ukoliko je vezana uz Boga. Razjašnjava težnju čovjekovu za Bogom kao ciljem i upotpunjenjem. Iz toga fundira opravdanost vjere, kao najvećeg dobra po kojem čovjek u ovom životu postizava svoj cilj. Uspješno brani vjeru od raznih pogrešnih stavova, i dokazuje »prokletstvo nevjerovanja«, i kamo vodi život, ako se ne bazira na principima istinite vjere. Odbijajući lažnu pobožnost, koje ima vrlo mnogo, upozorava i definira pravu pobožnost, koja nije nikad isključiva svojina žena ili slabića.

U drugom dijelu knjige: »Proživljavaj vjeru«, potanko razrađuje pisac glavne principe, kojih se treba držati da čovjek može pravilno služiti Bogu. Iznosi važnost različitih sredstava koja pomažu da se vjera sačuva i uzgaja (duhovne vježbe, ispovijed, kateheta . . .)

U svemu se pisac služi izvrsnim načinom prikazivanja, tako da i teže probleme vjere osvijetli lakim objašnjenjima, koja su uvijek dovoljno potkrijepljena primjerima iz života.

U djelu ima vrlo mnogo citata pjesnika, što dakako, nema u prijevodu one vrijednosti kao u originalu, pogotovu kad se približni odlomci iz naših pjesnika stavljaju mjesto onih, što ih je pisac citirao u originalu. Tu je postignut samo djelomičan uspjeh. — Prijevod je pisan dobrim jezikom i lako se čita.

Ukratko, kraj nekih nedostataka kojih ima svako djelo, ova je knjiga sjajno djelo u prvom redu za gimnazijalce, pisana iskrenom ljubavlju, sa svrhom da se mladim dušama pomogne kod upoznavanja pravih životnih vrijednosti.

Milan Hlača

LUIGI SCREMIN: La continenza sessuale giovanile e l'igiene. Resultati da un'inchiesta. L. I. C. E. Torino

Ovi liječnici, koji odgovaraju na pitanje da li je seksualno suzdržavanje moguće od 25—27 godine, nisu znali, da će njihovi odgovori biti jedan dan objavljeni; ovdje se radilo o sudovima i mišljenjima izraženim posve privatno od liječnikâ liječniku. Zbog toga i rezultati ove ankete dobivaju na vrijednosti.

Iako vrijednost norme seksualnog suzdržavanja ne ovisi ni najmanje o odgovorima ovih liječnika, ipak odgovori svih ovih pružaju svakomu nov dokaz, kako

seksualno suzdržavanje nije ni protiv fiziologije ni protiv higijene, a najmanje da uzrokuje neuroze.

Autor je odabrao sve poznate liječnike i to sa svih područja, koja zasjecaju u seksualni život: fiziologe, patologe, neurologe, psihijatre, zatim liječnike venerićkih bolesti, higijeničare, eugeničare i na koncu psihologe. Zastupani su Talijani, Francuzi, Nijemci, Englezi, Amerikanci, Švicari, Madžari s više pojedinaca, a Belgijanci, Holanđani, Rumunji i Česi s jednim.

Odgovori se uglavnom slažu, da je suzdržavanje moguće. Neki to naročito naglasuju: Starling, Sherrington, Czerny, Barlow, Bleuler, Maragliano, Nonne, Pandy, Sahli. Drugi su manje kategorički, oni razlikuju normalnu i abnormalnu mladenačku reakciju: Finger, Klemperer, Cimbal.

Na pitanje, koja je mogućnost smetnja zbog eventualnog suzdržavanja, odgovaraju: Objektivno je isključena svaka istinita i prava bolest (Tanzi). Hoće li liječnik u slučaju subjektivnih smetnja morati preporučiti seksualne odnose izvan braka? Karplus, bečki liječnik, nije tomu posve protivan, Placzek tvrdi, da liječnik to uopće nema prava preporučivati, a Verschuer tvrdi, da je baš zbog toga potreban »strogi duhovni odgoj«.

Mnogi promatraju cijeli ovaj problem prije svega s etičkog stajališta, dok drugi smatraju, da je suzdržavnje utoliko sigurnije ukoliko je posvemašnje: Scott, Marinesco, Monakow, Sachs, Winkler.

Uzevši u obzir sve odgovore sa svih gledišta mora se priznati, da nijedan liječnik nije ustvrdio, da bi suzdržavanje u moralnoj normi, uzevši u najužem smislu riječi, bilo objektivno protiv iskustava higijene, nego ga treba još i preporučiti do 25—27 godine.

DOKUMENTI DANAŠNJICE

PET PAPINIH TOČAKA — UVJETI MIRA

»Nema dvojbe, da istine,, pune jakosti i vedrine, što ih je Vrhovni Glavar Crkve spomenuo, odgovaraju skoro jednodušnim težnjama svih naroda i da bi one dobile plebiscit, kad bi se svi ljudi, koji danas trpe u strahovitim tminama, mogli o njima izjaviti«.

Urednik dnevnika »Figaro«, Vladimir D'Omersson*

»Novo uređenje, koje svi narodi žele vidjeti oživotvoreno, iza tolikih kušnja i ruševina ovog rata, ima da bude podignuto na neoborivoj i nepromjenljivoj pećini moralnog zakona, što ga je sam Stvoritelj očitovao putem naravnog reda i usadio u ljudska srca neizbrisivim slovima: moralnog zakona, čije obdržavanje mora biti isticano i promicano od javnog mnijenja svih nacija i svih država takvom jednodušnošću i snagom, da nitko ne uzmogne usuditi se staviti ga u dvojbu ili umanjiti

* Citirano prema »Katoličkom Tjedniku« od 19. IV. 1942. Pet Papinih točaka iz njegove božićne alokucije prenosimo isto iz »Katoličkog Tjednika« od 12. i 16. IV. 1942. u prijevodu preuzv. biskupa Pušića.

vrijednost njegove obveze. Treba da on, kao sjajni svjetionik, zrakama svojih načela upravlja djelovanjem ljudi i država, koje će imati da slijede njegove spasonosne i korisne opomene, ako neće da bude osuđen na propast svaki rad i napor za ustanovljenje novog uređenja. Reasumirajući dakle i upodpunjujući ono što smo u drugim prigodama izložili i sada insistiramo na nekim bitnim preduslovima internacionalnog poretka, koji će osigurati svim narodima pravedan i trajan mir i tako im donijeti sreću i blagostanje.

1. Na polju novog uređenja, utemeljena na moralnim načelima, nema mjesta povredi slobode, cjelokupnosti i sigurnosti drugih nacija, ma kolika bila njihova snaga obrane. Ako je neizbježivo, da velike države, radi svojih većih moći i jakosti, utiru put za ustanovljenje ekonomskih skupina između njih i manjih te slabijih nacija, svakako ostaje neosporno i za ove — kao i za sve u opsegu općeg interesa — njihovo pravo, da im bude poštovana sloboda na političkom polju, da mogu čuvati onu neutralnost u sporovima između država, koja im pripada po naravnom i međunarodnom pravu, da mogu zaštititi svoj gospodarski razvitak, jer će jedino na taj način moći dolično postignuti opće dobro te materijalno i duhovno blagostanje svog vlastitog naroda.

2. Na polju novog uređenja, utemeljena na moralnim načelima, nema mjesta otvorenom ili prikrivenom tlačenju kulturnih i jezičnih osebujnosti narodnosnih manjina, nema mjesta sprečavanju i suzivanju njihovih gospodarskih sposobnosti, niti ograničavanju ili ukidanju njihove naravne populacione plodnosti. Čim savjesnije kompetentna državna vlast poštuje prava manjina, tim sigurnije i uspješnije može tražiti od njihovih članova lojalno vršenje građanskih dužnosti, koje su im zajedničke s ostalim građanima.

3. Na polju novog uređenja, utemeljena na moralnim načelima, nema mjesta uskogrudnim sebičnim kalkulacijama, koje idu za tim, da sebi prisvoje gospodarska vrela i nužne sirovine, tako da nacije, koje su manje favorizirane od prirode, ostanu isključene od njihova uživanja. U tom pogledu veoma nas veseli, što opažamo, da se očituje potreba sudjelovanja svih u uživanju zemaljskih dobara također kod onih nacija, koje bi pri oživotvorenju ovog načela pripadale skupini onih, »koji daju«, a ne »onih, koji primaju«. Ali odgovara pravičnosti, da se rješenje tog pitanja, odlučnog za gospodarstvo u svijetu, izvrši metodski i progresivno s nužnim garancijama i da se crpi pouka od manjkavosti ili propusta u prošlosti. Kada se u budućem miru ne bi odvažno uzela u pretres ova točka, ostala bi u odnosima među narodima duboka i široka klica, koja bi urodila gorkim prepirkama i ojađenim zavistima, što bi dovelo do novih sukoba. Nu treba opaziti, da je zadovoljujuće rješenje ovog pitanja tijesno spojeno s drugim temeljnim stožerom novog uređenja, o komu govorimo u slijedećoj točki.

4. Na polju novog uređenja, utemeljena na moralnim načelima, nema mjesta — pošto se eliminiraju opasnija ognjišta oružanih sukoba — totalitarnom ratu ni neobuzdanoj utakmici u oružanju. Ne smije se dozvoliti, da se nesreća svjetskog rata s njegovim gospodarskim i društvenim ruševinama te s moralnim zabludama i poremećajima po treći put surva na čovječanstvo. Pa stoga, da ovo bude pošteđeno od tog bića, potrebno je, da se ozbiljno i pošteno pristupi progresivnom i primjerenom ograničenju naoružanja. Neravnovjesje između pretjeranog oružanja jakih država i manjkavog oružanja slabih stvara pogibelj za sačuvanje spokojnosti i mira među narodima i upućuje, da se dođe do širokog i razmjernog ograničenja u pripremanju i posjedovanju ofenzivnog oružja.

U vezi pak s mjerom izvršenog razoružanja treba ustanoviti zgodna sredstva, časna za sve i uspješna, da se povrati načelu: »p a c t a s u n t s e r v a n d a« (ugovori se imaju poštivati) životna i moralna funkcija, što mu pripada u juridičkim odnosima među državama. To načelo, koje je u prošlosti bilo podložno zabrinjujućim krizama i nedvojbenim povredama, našlo je protiv sebe neko skoro neozdravljivo nepovjerenje kod raznih naroda i vlastodržaca. Da oživi izmjenično povjerenje, treba da se ustanove takve uredbe, koje će, dobivši opće poštovanje, posvetiti se toj veleplemenitoj zadaći, bilo da garantiraju iskreno vršenje ugovora, bilo da pokreću, po načelima prava i pravičnosti, zgodne njihove ispravke ili revizije.

Dobro znamo za bezbroj poteškoća, što ih treba prebroditi u tu svrhu, i da se traži od svih stranaka skoro nadljudska snaga dobre volje, da se dođe do složnog sretnog rješenja dvostrukog djela, što smo ga ovdje predočili. Ali ovaj zajednički rad toliko je bitan za trajan mir, da ništa ne smije zadržati pri tome svim silama svoje dobre volje, koja će gledajući na buduće dobro, svladati žalosne uspomene pokušaja neuspjelih u prošlosti i neće se zastrašiti radi poznavanja gigantske odvažnosti, što se traži za to djelo.

5. Na polju novog uređenja, utemeljena na moralnim načelima, nema mjesta progonstvu vjere i Crkve. Iz žive vjere u osobnog, transcendentalnog Boga proizvire čista i otporna moralna snaga, koja nadahnjuje čitav ljudski život, jer vjera nije samo krepost, nego i božanska vrata, po kojima ulaze sve kreposti u hram naše duše i tako se stvara onaj jaki i ustrajni značaj, koji ne koleba u borbama za pravicu i pravednost. Ovo vrijedi uvijek, ali ovo treba da osobito svijetli, kada se koli od državnika toli od najzadnjeg građanina traži najveći napor odlučnosti i moralne snage za izgradnju nove Europe i novog svijeta na ruševinama, što ih je svjetski sukob svojim nasiljem, mržnjom i razdorom nagomilao u dušama.

Što se pak posebno tiče socijalnog pitanja, koje će se na svršetku rata još oštrije očitovati, naši su predšasnici, a i mi smo sami označili norme za rješenje, koje valja razmisliti, da će se moći podpuno izvršiti i donijeti puni plod jedino onda, ako i državnici i narodi, poslodavci i radnici budu zadahnuti vjerom u osobnog Boga, zakonodavca i sudca, komu imaju odgovarati za svoje čine. Jer, dočim je bezboštvo, koje se diže proti Bogu, ureditelju svemira, najopasniji neprijatelj pravednog novog poretka, naprotiv je svaki čovjek, koji vjeruje u Boga, njegov moćni pristaša i promicatelj. Tko vjeruje u Krista, u njegovo Božanstvo, u njegov zakon, u njegovo djelo ljubavi i bratstva među ljudima, donijet će veoma dragocjenih priloga za novu društvenu izgradnju, a još više će u tom pogledu pridonijeti državnici, ako se pokažu spremni da širom otvore vrata i olakšaju put Kristovoj Crkvi, e da ona uzmogne, slobodno i bez zapreke, stavljajući svoje vrhunaravne sile u službu sporazuma između naroda i mira, svojom revnošću i svojom ljubavlju sudjelovati u golemom radu ozdravljenja ratnih rana.«

ANDRE GIDE I NAŠE VRIJEME

(JAVNI RAZGOVOR S ANDRE GIDE-OM)

Listajući kroz povijest današnje generacije naići će se bez sumnje na grupu intelektualaca, grupu mladih katolika, koji su u doba dehumanizacije čovjeka, s toliko svježine, s toliko iskrenosti i sigurnosti ustali na obranu istine i na obranu ličnosti, propovijedajući »integralni humanizam«, humanizam Utjelovljenja. Ne samo da će se naići na grupu katoličkih intelektualaca, koji su evropskom propadanju suprotstavili samo svoje kršćanstvo, grupu imena: Maritaina, Mauriaca, Claudela, Jammesa, Marcela, Bernanosa, Fumeta, Chestertona, Belloca i dr. nego i imena intelektualaca iz svih evropskih zemalja: D. de Rougemonta, Bartha, Wusta, Berdjajeva, Unamuna, Duhamela. Naići će se možda i na ovaj javni razgovor, koji su još 1935. g. priredili francuski intelektualci o André Gide-u i s André Gide-om pod lozinkom »Jedinstvo za istinu«. Ono što su oni rekli doduše je samo neznatni dio njihovog višegodišnjeg rada. Ali što je značajnije, on je ilustracija njihovog duha, svjedok njihovih ideja i praktički provedenog života.

André Gide, poznati književnik, baš je onda otvoreno prišao francuskoj ljevici. Većina je bila iznenađena. Tek je manji dio vjerovao, da će se Gide prije ili kasnije razočarati, što se za dvije godine i stvarno dogodilo. Kad su izdavači ovog razgovora davali naslov knjizi »André Gide et notre temps« nisu ni slutili koliko je stvarno Gide karakteristika zabluda evropskog čovjeka. Iz riječi, koje je tom prilikom kat. filozof Jacques Maritain, uputio Gide-u vidi se, da je tome tako. Jer ono, što je on rekao nije samo prigovor Gide-u kao marksisti nego i njegovom protestantizmu (Gide je protestant!), lažnom humanizmu Luterove »unutarnjosti« savjesti (zapravo iracionalnosti), suprostavljenoj dekalogu i razumu! — Zbunjenost današnjeg svijeta, kojemu se čini da ne može prihvatiti katolicizam, kao što se činilo Gidu, diktirala nam je, da zabilježimo ovih par riječi velikog katoličkog filozofa Jacques Maritaina.

*

Razgovor se održao između ovih francuskih intelektualaca: Ramon Fernandez, André Gide, René Gillouin, Jean Guéhenno, Daniel Halévy, Gabriel Marcel, Jacques Maritain, Henri Massis, Thierry Maulnier, François Mauriac i Georges Guy-Grand. Nakon što je Ramon Fernandez okarakterizirao tri karakteristične točke Gide-a: kao umjetnika, kao moraliste i konačno kao marksistu, konvertita Gabriel Marcel sveo je cijelu diskusiju na ove bitne Gideove karakteristike: na upornu Gide-ovu borbenost kao intelektualca i na njegovo miješanje dobrog i zla, citirajući ove Gide-ove rečenice: »Ljubav za istinom nije potreba sigurnosti...« i »Ja se nisam nikada ničega znao odreći;... podupirući u sebi u isti čas dobro i zlo... Ovo stanje dijaloga,* koje je za tolike druge gotovo nepodnosivo, postao je za mene nužnim«. Može li onda, pita se Gabriel Marcel, biti ostvarena unutarnja hijerarhija, koja spašava prava nezastarive iskrenosti? Na ovo je primjetio Maritain slijedeće:

Jacques Maritain. — Nisam namjeravao uzeti riječ; teško je govoriti na brzinu o André Gide-u i ne bih to želio učiniti lakoumno. Bojim se također, da moja misao ne bude trpjela od žurbe nepripravnosti. Najzad, ja gledam kao filozof...

Potpunoma se pridružujem izvještaju, koji je maločas iznio Gabriel Marcel i koji me je jako ganuo; jako mi važno izgleda ono, što je tu Marcel rekao. I držim potrebnim iza njega isto ponoviti, da nam ne izgleda ništa mrže nego li »ona vrst mudrosti, do koje se dolazi samo ohladnjenjem ili umornošću«. Što se toga tiče, kod mudrosti je jednako kao i kod kraljevstva Božjega: violenti rapiunt illud.

* tj. dijaloga dobra i zla u njemu (op. ur.)

Najprije bih htio reći, da mi obraćenje André Gide-a, ili, budući da on ne voli tu riječ, njegovo pristajanje uz komunizam — posmatrano u svojoj subjektivnoj vrijednosti u odnosu prema njegovoj ličnosti i unutarnjoj borbi — izgleda kao potresni slučaj dostojan poštovanja. U tom pokretu duše, gdje mi se čini da gledam triumfiranje milosrđa — po mome sudu promašenom — nad dugom neodlučnošću, ima, kako je malo prije naveo André Gide elemenat žrtve, želje za žrtvom, koju se ne bi smjelo mimoići. To je ono što treba najprije priznati i sve ono što je André Gide svoga vlastitog unio u ovaj sukob. A način, kojim je on sam o tome malo prije govorio, povećao je moje uzbuđenje. U svakom slučaju oni, koji su već od tako dugo vremena predbacivali Gide-u da ne bira, da se susteže od stavljanja na raspolaganje novom iskustvu, da se nikad ne odlučuje, — ti mu sada nemaju pravo predbacivati njegov izbor i ovaj pokušaj izlaženja iz smetenosti. Ne znam, da li je smetenost posve svladana, ali to je nešto drugoga...

Ne bih htio da me okrivite kao da želim vršiti prisvajanja; na taj ste prigovor katolike priučili, međutim ništa nije tako daleko od moje namjere. Ipak trebam istaknuti, da ono, što sačinjava, kako mi izgleda, dramu Vašega života i Vašega djela jest traženje evanđeoskih vrijednosti, traženje, koje ste nastavljali kroz sve vrsti nestalnosti — Vi ste uvijek ljubili evanđelje, a ne samo u vrijeme Numquid et tu — i u isto vrijeme ljubili ste stanovitu vrst nemoći gledanja evanđelja ondje gdje jest, t. j. u redu vječnoga života. Vi taj red otklanjate od početka. Ne postoji li kod Vas stanovita vrst prvenstva vremena pred vječnošću? Jedno isključivo, apsolutno prvenstvo vremena i vremenitih stvari, trenutka, koji bježi? Uistinu, Krist nas dosiže sada, sada ključa u nama vječni život; ali zabluda je nijekati drugi sada, onaj vječnosti, koji je iznad vremena. Sve Vaše traženje evanđeoskih stvari, koje ste provodili, bilo je isključivo u duhu reda vremena i života, koji prolazi, u redu ovozemnoga. Odatle stanoviti nesklad, čije ću neke učinke pokušati označiti.

Prije svega, razjašnjavam po tome izvjesno nerazumijevanje katolicizma, na što sam je veoma osjetljiv; Vašu, kako mi se čini, nemogućnost razlikovanja tako različitih stvari kao što su: kršćanstvo i dobronamjerni svijet, Crkva katolička i ljudi kršćani. Katolicizam, kršćanstvo, Crkva, stvarnosti su reda vječnoga života; da ih možemo očutiti u njihovoj biti moramo imati pogled usmjeren prema vječnosti. Kršćanski svijet je nešto vremenita, svjetskog, dan u stanovitom povjesnom trenutku. A Vi o stvarnostima posve različitog reda sudite po ponašanju ovoga svijeta, kršćanâ stanovite dobi ili danog socijalnog razreda, tih i tih kršćana, vaših prijatelja ili neprijatelja, koje imate priliku susretati oko sebe. Neobična je nepravda suditi kršćanstvo po slabostima ljudi, za koje samo kršćanstvo uči da su grešnici, koji su svojim grijesima ubili svoga Boga.

Od časa, kad netko posjeduje jednu istinu, koristi se njome, da ne bi morao poznavati druge istine. I budući da Vi sudite o istini (koja je neprolazna) po čovjeku (koji živi u vremenu), držite, da je vjera u istinu zapreka čestitosti, da vjera naprosto od čestitosti udaljuje. Međutim nije li ova zloporaba, o kojoj govorimo, činjenica zajedničke bijede? Tko je od nas od toga izuzet? Na katolike prtite slabost, koja je zajednička cijelomu ljudskom rodu. A možda, da su katolici čak i ugroženiji od drugih zbog veličine istine, uz koju pristaju. Ali ono što je važno, jest upravo ova istina, a nisu oni. I u tom položaju ljudi, koji priznaju da su u tako velikom nerazmjeru prema istini, u koju bi se trebali oblikovati, u tome postoji čudna napetost, koja bi trebala privući Vašu pažnju za sve što jača i uzdiže ljudsku osobu.

Ako se radi o problemu čovjeka i pri-

mjedbama što su se maločas izniјele na njegov račun, pitam se nije li kod Vas ovo brisanje nadvremenskog pred vremenom igralo veliku ulogu. Držim uostalom, da bi se ovo pitanje moglo postaviti na jasniji način, — da li se kod nas radi o tome, da budemo izgrađeni prema jednom idealu, ili o nečem drugom: da budemo oslabljeni i ojačani po ljubavi, koja nas spaja s jednom živom stvarnosti. Vjerujem da kod Vas kao i kod Dostojevskoga ima nešto evanđeoskoga u tom naporu pronicanja u podzemni svijet, u unutarnji pakao, što je također kršćanska briga otkupljenja. Ali i ovdje apsolutno prvenstvo vremena i vremenitog kvari djelo Vašeg nastojanja. Za ispunjenje toga držite potrebitim pristupiti onom izjednačenju prava između dobra i zla, o čemu je govorio Gabriel Marcel, razbiti ili u najmanju ruku staviti u sumnju svu hijerarhiju moralnih vrijednosti, kakvu nam otkrivaju razum i Božji zakon.

Po mome sudu riješenje bi se sastojalo u razlikovanju onoga što je ovdje duhovnog reda, od onoga što je »socijološkog« reda, i u čišćenju duhovnog od socijološkog. Max Scheller je s pravom tražio u svakome od nas prisustvo socijalnog čovjeka, koji bi bio postavljen između nas samih i nas samih. U najvećem broju rasuđivanja, koje susrećete, nalazite socijalnu naviku: koriti porok i uzdizati vrlinu, što vas smeta, čini mi se, prije svega, jer zahvaća čovjeka a da se ne odnosi na istinu onoga što je u njemu, već ga naprotiv gleda u odnosu više ili manje korisnih socioloških šema, mišljenja i koristi socijalne grupe. A to je konformizam. Na početku vašeg traženja opazio sam, izgleda mi, želju stanovitog evanđeoskog shvaćanja čovjeka i njegovih misterija, dobra i zla, koje je skriveno u njemu.

H. M a s s i s. — Na taj je način postupao sveti Augustin.

J. M a r i t a i n. — Bez sumnje, to je sasvim točno. Ali treba Gide-u dati pravo, priznavajući da ovo djelo otkrivanja evanđeoskog u čovječjem može i treba nastaviti. Držim da samo izabrana sredstva nisu bila dobra, ali djelo treba završiti. Ono ne traži rušenje ljestvice ljudskih i duševnih vrednota, koja ovisi o prirodi onoga što jest, ono ne traži rušenje zakona; ono se ne obazire ni na kakovu interferenciju socioloških vrijednosti. Zlo nazivlje zlim, a o zlu nastoji imati evanđeosko poimanje.

Postavljajući se uvijek u iste perspektive (prvenstvo vremena pred vječnim), dolazim konačno na pitanje, koje je postavio Ramon Fernandez. Bez obzira na ostalo, razmišljajući u tom pravcu, u toj posebnoj perspektivi, Gide-ovo pristajanje uz komunizam izgleda mi kao logična posljedica. Jer tražiti ostvarenje evanđeoskih vrijednosti, počinjući s isključenjem svakog nad-vremenskog i vječnoga reda, i svođenjem svega na stvari vremena i povijesti, na ljudska mjerila, znači ići u susret socijalnom shvaćanju, koje je slično komunizmu: to je po mome mišljenju sekularizacija evanđelja i patvorenje evanđeoskih socijalnih ostvarenja, za koje trebamo raditi u vremenu i za vrijeme (jer vječnost ne isključuje vrijeme, ona ga oživljava). Najzad, Vaše mi pristajanje uz komunizam izgleda kao da Vam je zamjena za evanđeoski život, koji ste uvijek tražili — ondje gdje ga nema.

Rekao sam na početku koliko je Vaše pristajanje uz komunizam — posmatrano subjektivno i u vezi Vaših osobnih iskustava — bilo u mojim očima uzbudljiva stvar. Sada trebam dodati, da koliko god me uzbuđuje radi Vas, da isto toliko osjećam žalost, kad to pristajanje promatram samo u sebi. Dopustite mi da kažem, da mi se ono ukazuje kao poraz. Kod toga bi mnoge stvari trebalo imati na umu, a ja bih želio spomenuti samo neke.

Tu se postavlja pitanje umjetnosti i slobode umjetničkog stvaranja, i još dublje, pitanje slobode ličnosti, koju kompromitira komunizam. Upozorili ste na najiskreniji način na protuslovlje, s kojim se tu sukobljujete. Slobodno je u tim poteškoćama vidjeti znak onoga, što smo već znali, — da komunizam niječe i vrijeđa upravo ljudsku ličnost.

S druge strane mislim na činjenicu, da ste jednom prosvjedovali protiv stanovite

sklonosti huljenja, koje ste našli primjerice kod Remy de Gourmonta. E dobro, sada ste pak Vi protiv Vaše volje — a uvjeren sam da za to trpite — suglasni s huljenjima, koja promičba bezbožnika utuvljuje u glavu ruskoj mladeži i kojima želi oplesti mladost cijeloga svijeta. Sigurno se i u tome nalazi naknadna žrtva, koja je od Vas zatražena?

U Vašim P a g e s d e J o u r n a l kažete, da Vi ne možete posve sam ostvariti komunizam (a to se razumije samo po sebi), dok kršćanin može u najmanju ruku ostvariti svoju vjeru u sebi samome u tolikoj mjeri, u kojoj se posvećuje. Ali ako Vi ne možete ostvariti komunizam u Vama samima, onda je dakle potrebito da ga ostvari socijalno-zemaljska zajednica u vremenu i povijesti s njegovim vremenitim ciljevima, kao što Crkva kršćanstvo s njegovim nad-vremenitim ciljevima; inače je to čisti poraz. Kako je onda zabrinuta konstatacija državnog pritiska, koji sada leži na ruskim radnicima i seljacima! Vaša vjera je ovisna o vanjskim, kolektivnim ostvarenjima. Ako se ne želite izlagati opasnosti da pristanete uz prevaru, pretpostavljam, da provjeravanje polučenih rezultata po komunizmu mora postati predmet Vaših zanimanja prvog reda.

Čini mi se napokon, da postoji stanovita opasnost u činjenici Vašeg pristajanja uz jednu od najdogmatičnijih nauka, pristajanja, koje se temelji na razlozima vjerodostojnosti, koje ova odbija. Na jednoj od Vaših P a g e s d e J o u r n a l tumačite zbog čega ste komunist. To ste, jer ljubite pravdu i trpite zbog nepravde, jer vjerujete u napredak, u kulturu, jer za čovjeka želite najveći stepen kulture, ukratko, jer za ljudsku ličnost želite uistinu ljudske uvjete uljudbe. Bojim se, da ti razlozi u očima ortodoksnog marksizma ne moraju biti ocijenjeni kao »malograđanski«; oni su uopće neprihvatljivi u samoj nauci, uz koju Vas čine da pristajete. Kad ja vjerujem u tajne katoličke vjere, činim to iz razloga vjerodostojnosti, svjedočanstva svetaca, mučenika itd., što ih priznaje sama Crkva katolička. Ali pristajati uz neku nauku iz razlogâ, koje ova odbija, u tome leži stanovita dvojnost, koja mi izgleda opasnom i zbog koje, čini mi se da se jedan tako brižljivi duh kao što je Vaš mora zapitati. Po mome mišljenju komunizam je pogriješio u stvari, u čemu bi u socijalnom i u samom vremenitom redu moglo uspjeti samo kršćanstvo.

A G i d e: — Moglo bi?

J. M a r i t a i n: — Moći će. Kršćanstvo je srednjem vijeku ostvarilo vremenito kršćansko društvo puno manjaka, ali ipak živuće. Naša sadašnja uljudba je lješ srednjevjekovnog kršćanstva. Kršćanstvo nije odgovorno za stanje, u koje je dospjelo nekad kršćansko društvo upravo radi svoga otpada. Što se tiče uvjeta rada ovdje dolje, odbijanje izrabljivanja čovjeka po čovjeku, dostojanstvo radnika, to su vrijednosti, koje je komunistički ideal prisvojio i koje su kršćanske. Mi očekujemo posve novo kršćanstvo, prelom, istinito ostvarenje evanđeoskih vrijednosti u socijalnom i vremenitom redu. U bliskoj budućnosti? . . . Mi imamo vremena pred nama. Dvije tisuće godina nije mnogo za jednu zdravu filozofiju ljudske povijesti. Zaista, da se ne uspavamo na trenutku da se može imati osjećaj vremenitog trajanja, ne smije se prvenstveno izgubiti osjećaj za vječnost.

F r a n ç o i s M a u r i a c. — Uistinu, mi smo prvi kršćani! . . .

J. M a r i t a i n: — Dozvolite mi, da dodam još jednu primjedbu. Izgledalo bi mi bolno, da se nakon dugog napora za iskrenošću, nađe čovjek usprkos svoje volje, pred činjenicom, da bude primoran, da se prikloni pred onim, što se može nazvati, da se poslužimo rječnikom XIX. stoljeća, jednom vrsti »životne laži«. Evo što želim da kažem. Komunizam je isključivo vremenskih i socijalnih pretenzija, i po tome ga treba suditi. Ali stvarno, u mnogim se slučajevima može ustanoviti, da ljudi pristaju uz komunizam ne zbog onoga, u čemu je komunizam pokazao sposobnost realizacije, niti iz razloga svoje vrijednosti kao socijalne nauke (a André Gide će prvi izjaviti njegovu nenadležnost u pogledu marksizma), već stoga da se najjače naglasi prosvjed,

koji se dižе protiv sadašnjeg omraženog svijeta. I stoga je važno, da oni, koji na najočitiji način očituju takav prosvjed i gnjušanje, važno je da komunisti i postojeći komunizam, budu priviđeni vrlinama, jer bi bilo veoma žalosno, da im ih moramo zanijekati; vrlinama, kojih oni zapravo nemaju i koje im se posuđuju, jer je rekome potrebno, da ih imaju. U tome je eto životna laž.

prev. vk.

ŽOSIZAM ZA KRŠĆANSKU FORMACIJU RADNIČKE KLASE

Dani studija duhovnika J. O. C. (Jeunnesse ouvrière catholique) ili organizacije katoličkih radnika u Belgiji i Francuskoj održani su pod vodstvom oca Guichard-a, glavnog duhovnika ženske grane J. O. C-a. Bili su prisutni mnogi duhovnici, mnogi župnici, koji se bave radničkim pitanjem kao i svi oni, koji se zanimaju za probleme radničke Katoličke Akcije.

Sastanci su se održali, kako javlja poznati list »La Croix« u Chambery-u u duhu prostodušnosti i srdačnog prijateljstva. — Prvi je dan bio posvećen glavnim principima Katoličke Akcije. Sve su rasprave tekle prema centralnoj ideji Utjelovljenja, koje je najjača sila kršćanstva, a posebice Katoličke Akcije. Radi se ovdje o utjelovljenju pravog kršćanskog života, o utjelovljenju natprirodnog u svemu što je »ljudsko«. Kao što je Sin Božji uzeo ljudsko tijelo da ga tako totalno oživi, tako i mistički Krist želi da prodre totalno u ljudski život, posebice pak u pojedince, obitelji, socijalne klase itd. Ova ideja totalnog utjelovljenja daje nam najkorisniju građu za studiju odnosa Katoličke Akcije i našeg vremena. — Radnička klasa stvara sama za sebe prirodnu zajednicu, koja mora biti prožeta kršćanskim podnebljem. Katolička Akcija mora, da to postigne, stvoriti — prema nauci »Quadragesimo Anno« — tip radničkih vođa, tip kršćanskih radničkih vođa, koji će onda ostalo radništvo znati stvoriti miroljubivije, stvorivši tako kršćanskije podnebље.

Katolička je Akcija još u svojim počecima. No već su mnogobrojni članovi žosista, svjesni svojeg zvanja, stvorili u svojoj okolici kršćanski ambijent.

Drugi je dan bio posvećen problemu kako da »pobornici« pređu na konkretan rad formiranja. Da ta formacija bude što religioznija, potrebno je razlikovati doktrinalnu i duhovnu formaciju.

Poslije ankete o »Pokrajinskim kongresima« i studije oca Girardon-a o »produbljenju svećeničkog života« prešlo se na pitanje: »Župnici i Katolička Akcija«. Tu je potrebna najuža suradnja, osjećajući uvijek odgovornost, na koji način prodire Evanđelje u sve ambijente.

Otac Guichard je konačno naglasio da organizacija J. O. C-a mora ostati ista, usprkos svih zapreka, prilagođujući se jedino zahtjevima života.

IZ UREDNIŠTVA

Sve one, kojima smo poslali posljednji 7-8 broj »Luči« obavješćujemo, da smo im ga poslali kao bivšim pretplatnicima »Našeg Puta«. Budući da su nam raniji brojevi »Luči« rasprodani, to će im se za 4 primljena broja »Našeg Puta« do konca ove školske godine uračunati pretplata svima 20 kuna. Onima pak, koji su nam već poslali redovitu pretplatu (50 odn. 30 kuna), uračunat ćemo im suvišak u pretplatu za drugu godinu.

Javljamo svim čitateljima, a osobito našim povjerenicima, da će uprava i uredništvo biti od sad stalno otvoreno u utorak, četvrtak i subotu od 5—7 sati poslije podne. Adresa uprave i uredništva »Luči« je: Trg Kralja Tomislava 21, I. kat.

NAŠ PUT

TI I MASA

Pa, tako rade svi!

Pa, tako misle svi! To je duh vremena! To je potreba naše dobe! To je... i t. d., i t. d.

Zar možeš ti biti bijela vrana? Možeš li ti jedini, ti biti iznimka?

Ovakove fraze, skoro nepromjenljivo ovakove, čule su sve generacije pred tobom, čuješ ih ti, čut će ih oni, koji će doći poslije tebe. Tako, dragi moj, tvoja okolina pravi neprestano atentat na tvoju originalnost, na tvoju slobodu, na tvoju ličnost.

Tebi se jedan novi običaj, koji se uvriježuje, možda i ne sviđa, tebi se jedna nova ideja, koja proleti svijetom, čini glupom i nemogućom, tebi se nova fazona cipela ili nova boja kravate ne čini najukusnijom — ali: tako svi rade, tako svi misle, tako se svi vladaju, pa onda što možeš drugo, nego da i ti tako radiš, da i ti tako misliš, da i ti tako živiš.

Jer, naravno: zar možeš samo ti, jedini ti u razredu, jedini ti između hiljada — biti iznimka?

I ti onda osjećaš — kako je lako kapitulirati, kako se je lako izgubiti...

Tako — samo zbog nekoliko fraza, bez značenja, bez vrijednosti, samo zbog obzira pred drugima, pred masom, koja ne misli svojom glavom, koja nema svoga puta, koja nije svoja nego svačija, tako — samo zato, što nemaš dovoljno snage da se gluposti nasmiješ u lice i da se odhrvaš općoj psihozi.

Treba priznati da je lako ploviti sa strujom: bez muke, bez trošenja energija, bez intelektualnih i fizičkih napora, bez lične odgovornosti. Kao list u potoku. Drugi te nose, drugi za te misle, drugi stvaraju tvoj stil.

Neku ugodnu sigurnost daje ti to konformiranje: kako je bezopasno, fino, ugodno ne stršiti iznad drugih, biti jednak drugima. »Glajhšaltovati se!«

Nikakva se posebna zadaća ne postavlja tebi; nikakva posebna opasnost ne prijeti tebi; ništa se drugo ne traži od tebe; ništa naročita, ništa posebna ne moraš dati. Pa zašto? — kad tako svi rade, kad tako svi misle, kad se tako svi vladaju? Trebaš li uopće samostalno misliti?

— Vidiš li, kako je širok, kako je ugodan, kako je lak taj put.

— Taj put opće nivelacije.

Taj put, taj fatalni put brisanja tvoje fizionomije, odbacivanje tvoje originalnosti, uništavanje tvoje ličnosti. Taj put tvog silaska u bezličnu, sivu, tupu masu, put tvog ličnog osiromašenja!

Promatraj na pr. našu zagrebačku »zlatnu zrinjevačku mladež«. Što zapravo misli jedna ovakova kreatura?

Što se zbiva ispod onog plitkog šešira širokog oboda, kazuju ti fizionomije, koje su postale tako slične jedne drugima, kao da su tvornički fabrikati izrađeni po kalupu u serijama. Jednak im je izraz očiju, jednaki smiješak, čak jednako i hodaju! Bez ičeg ličnog, bez ičeg svoga, bez ičeg originalnog: sve jednolično, uniformirano, bezbojno — do dosade.

Ali ne razumijmo se krivo! Htio sam te samo jednom slikom upozoriti na taj problem. Radi se samo o tome, da li si ti onaj na kome svatko ostavlja svoj trag ili imaš svoju liniju i svoju stalnu formu. Radi se o tome, da li ćeš dozvoliti da budeš amorfna glina, koju pomodni hir po miloj volji modelira. Jer ima još jedna važnija stvar. Dok pitanje mode, pitanje jednog šešira ili kravate, frizure ili naklona nije još tako katastrofalna stvar, dotle pitanje, kako ti reagiraš u gledanju na život, na idejnom i na moralnom polju postaje krupno i značajno. Tu se odrazuješ sav ti, sva tvoja unutrašnjost, sva tvoja l i č n o s t. Tu se vidi misliš li ti svojom glavom ili drugi misle za te. Misliš li ti mozgom ili leđnom moždinom. I još i više! Stvar se zaoštruje do vrhunca. Smije se postaviti pitanje: da li ti uopće još misliš?

Dozvoli da ti se naniže samo par slika, koje ti nisu daleke i nepoznate.

*

Sjećaš li se scene iz novog zavjeta, scene pred Pilatovom sudnicom, koja je otprilike tekla ovako:

»Ne nalazim nikakve krivnje na ovom čovjeku.«

Ali onda jeruzalemska kurija i burza agitira u masi, padaju parole i masa se dere:

»Propni ga!«

»Hoćete li Barabu? Hoćete li možda ubojicu, koji je ubijao vaše sugrađane, koji je plijenio vaše kuće? Hoćete li tata, kriminalca, razbojnika?«

»Barabu, Barabu, Barabu . . .

I masa ga u triumfu nosi na leđima.

Možda je među tim mnoštvom bilo ljudi, koji se nisu s tim slagali. Ali tko bi se našao da u deliriju, da u sveopćoj orgiji digne svoj pošteni glas protiv zablude i nepravde? Tko bi se usudio suprostaviti podjarenoj židovskoj masi, koja se iživljava u političkoj strasti, onako kako se to naročito istočnjaci znadu? Tko bi se usudio da se u sveopćem divljanju — barem apstinira . . .

*

Jednom mi je pripovijedao neki temperamentni mladić ovaj doživljaj s jedne demonstracije:

Masa je išla gradom . . . Padali su poklici onih, koji su čitavu stvar spremili, a ostala je masa reagirala urnebesom: Dolje ovo! Dolje-e-e! Dolje ono! Dolje-e-e!

Tada je netko, prolazeći kraj staklenih izloga jednog poduzeća, koje je »imao na zubu«, viknuo: »Dolje stakla!«, a salva kamenja sasu se na izlog. Što je masa imala protiv tog poduzeća. — Ništa. Što je masa imala protiv tih izloga? — Ništa. Ali ipak ih je razbila! A da si svakog pojedinca napose upitao z a š t o je to učinio — ne bi ti se znao ni ciglom riječju opravdati. Pa zašto — kad su svi tako činili!

*

Ili sjeti se primjera, koji si x puta u razredu doživio. Možda si i u njemu i sudjelovao! Razred pronađe svoju »žrtvu«, bilo u kojem od kolega bilo u kojem od profesora i onda tu »žrtvu« mrcvari do iznemoglosti. Pod satom, pod odmorom, u razredu, na hodniku, na ulici. Kolega možda nije duhovit, da bi znao razrednoj inkviziciji parirati; možda je manje nadaren, pa razredu ne imponira. Možda je siromašak, a po sirotinji, po kojoj sav svijet lupa, zašto se ne bi i razred izdovoljio.

Profesor je možda slabih živaca, pa na svaki ubod »interesantnije« reagira; možda je dobričina, pa se ne treba nitko bojati njegove osvete; možda se ne zna vladati poput satrapa ili se ne zna tako glasno izdirati, da bi onda svima srca stala; možda, naivčina, ne zna za lijek »drugih redova i opomena«. Zašto se onda razred na njegov račun ne bi zabavljao do beskrajnosti?

Stari razredni »patres« obično započinju. A ostali nastavljaju. Konačno ulaze u igru i razredne kukavice, oni koji se inače boje i disati . . . Nitko od vas sam to vjerojatno ne bi nikad ni pokušao, ali u društvu, u razredu, u m a s i . . . !

No ipak, da li bi se u takovim trenutcima, kada psihoza mase obvlada razredom, znao naći netko tko bi ljudski reagirao protiv takve nepravde? Ne iz »štreberstva«, ne iz bojazni pred eventualnim posljedicama, nego iz osjećaja prema tuđoj časti, prema povrijeđenom ljudskom dostojanstvu, iz osjećaja plemenitosti, koju dugujemo prema svakom ljudskom, bratskom stvorenju, koje diše i pati s nama na ovom globusu. T k o b i s e z n a o s t a v i t i n a o b r a n u č o v j e k a ? — Tiho, bez patetike, bez teatarskih scena, bez glumljenja heroizma, bez poza. Pa i bez riječi. Jer šutnja je često glasnija od svake riječi.

Tko bi znao zaštititi progonjenog druga, koji je savršeno nedužan, koji imade jedini taj grijeh: — što se ne zna sam braniti: šakom, dialektikom ili duhovitošću. Tko bi znao u ime kulture zapriječiti barbarske ekscese, koji tako duboko znadu povrijediti tuđu dušu i koji mogu za uvijek ostaviti u njoj ožiljke zadobivenih rana? Živo u mom sjećanju stoji jedan primjer:

Nikada ne ću zaboraviti jednu takvu scenu iz razreda, kad je jedan moj drug, obijesni gospodski deran, razmaženi jedinac, ponesen raspoloženjem razreda, isčistio svoje cipele novim šeširom svog kolege, siromašnog seljačkog sina. Prvim šeširom, koji je siromašak kupio uštednjom od instrukcija.

Ima tisuću takovih slika, koje život svaki dan stvara, u kojima se mi često nalazimo kao akteri. One ne izgledaju tako zamašite, kao velike historijske scene, gdje su ljudi na sramotan način moralno kapitulirali ili pak izlazili kao heroji pravde i humaniteta — a l i t e s i t n e s c e n e s u z a p r a v o d i o n a š e g ž i v o t a, o n e s u ž i v o t!

Možda nas prilike neće nikad staviti na palestru velikih zbivanja, možda od nas neće nitko da donosi velike historijske odluke, o kojima će ovisiti tok svijeta ali — što zato? Ovaj naš svakidašnji život traži od nas ne manju zrelost i suverenost.

Tko bi tom svakidanjem životu, pod svim tim okolnostima, u razredu, među drugovima i kolegama, u svojoj sredini, u svojoj generaciji, u svom vremenu u ljudskim zajednicama znao ostati svoj, znao ostati neokrnjena ličnost, tko bi se znao odhrvati općoj psihozi, tko bi se znao oteti poplavi mase? Tko bi znao, pa makar cio svijet oko njega plovi kud mu drago — ići svojim putem p a i u z c i j e n u p o t p u n o g o s a m l j e n j a, n a p u š t e n i i z r u g a n i p o n i ž e n o d s v i j u?

Možda ti se čine ove riječi teškima i mučnima? Jao samima! Jao samima! Bolno ti odjekuje ovaj stari refren.

Ali ne boj se, neka te samoća ne uplaši. Ne mora biti istina ni moral ni pravo ni kultura uvijek ondje gdje je i velik broj. Ne daj se od broja prevariti. Neka te nikad ne zbuni pritisak mase. Ne zaboravi da je masa kao more k o j e b u č i d o k g a v j e t a r t j e r a, ali kad vjetar prestane, onda ono utihne u sivom mrtvilu bonaca. A ličnost je spomenik trajniji od mjedi, koji se visoko uspinje nad vrijeme. Pa ako ti se kad u zebnji pričini, da je put, kojim kaniš ići neka uska, tiha i strma gorska staza, teška za ljudske stope — ne kloni. Znaj, da je to put kojim su hodali velikani: Sveci i geniji, stvaralački duhovi, umjetnici i mučenici, borci i ideolozi vjekova. I oni su bili sami, često potpuno sami.

Budi zato hrabar i s pouzdanjem
»Idi ovim putem,
to je, o moj dragi, Kraljevski put na prijestolje«. (Sida Košutić)

B r a n k o v

KRALJICI SKRIVENIH BOLI

(SV. TEREZIJI OD M. I.)

U danima osama blijedih
kada na putu moga tihog dola
zatitra tuđa sjena,
i kada mlade grudi
zašume šumom mladenačke snage,
milosna budi
djevice nježna,
Sestrice mala,
Kraljice skrivenih boli.
Punanom rukom stresi
latice rajskih boja
na stazu jednu malu,
sa koje Te moli
umorna mladost moja
protkana skrivenom boli.

I ja ću tada opet
— kao i prije —
sanjivu mladost propet,
pa spoznavši tako smisao bola
i dalje poći
niz oporu stazu,
da lakše mogu doći
k zreniku svomu,
ko veselo seljančе
rumeno gorsko čobančе,
kada koraca
niz obronke strme
s runatim stadom ovaca
s frulom u ruci
k rodnome svomu,
pod strehom
čađavom, očinskom domu.

P. Prodolski

PAPISSA GIOVANNA

Koliko se već govorilo, pitalo i pisalo o toj ženi, koja nije nikada živjela na ovoj grešnoj zemlji. Čini se, da zemlji još nije dovoljno grijeha i grešnika, pa ih još izmišlja i postavlja i na papinsko prijestolje. Ima i inteligentnih ljudi, osobito u Italiji, koji vjeruju, da je živjela ta čudnovata žena, da je sjedjela na papinskom prijestolju godinu i pol, a po drugima dvije godine i pol. Ima i romana, koji opisuju papovanje gospojice Ivkice. Pučkoj je mašti ta tema vrlo privlačiva. Svećenik često dođe u priliku, da ga pitaju za tu ženu, a nema katehete, koji nije morao djeci u školi eksplicirati povijest ženskoga pape! Najstarije vijesti o toj ženi nalazimo kao interpolacije u spisima dominikanaca Martina Polona († 1278) iz Tropave i Marijana Skota. Ovamo su prepisane iz kronike u Metzu od god. 1250. U drugom odbliku nalazi se ta vijest još prije kod dominikanca Stjepana od Burbona († 1261). Po prvima vladala bi ta žena između godine 1050 i 1100. Dalje je zapisao tu vijest opat od Kemptena i onda ju bilježe sve kronike i svi ju vjeruju. Došlo je dotle, da su u katedrali u Sieni oko g. 1400. stavili Ivkino poprsje u red papinskih slika na zidu. Bila su to vremena, koja nijesu kritički razlikovala priču od povijesti, pa se dogodilo, da je taj lik stajao u crkvi dvije stotine godina s napisom: »Ivan VIII., žena iz Engleske«, dok ga nije kardinal Baronije po nalogu pape Klementa VIII. uklonio, a lik Ivkin je pretvoren u lik pape Zaharije. Bujna je mašta stavila jakome papi Leonu IV. za nasljednika tu pustolovnu ženu, pa su je držali za historijsku osobu mnogi povjesnici, biskupi, pape i sav svijet. Pisac Antonin, nadbiskup u Firenci († 1459.) raspravljao je o tom, jesu li rođenja te žene bila valjana ili ne! Priča hoće, da je Ivka bila lijepa djevojka iz Engleske, ali rođena u Ingelheimu, koja se proslavila svojom učenošću na školama u Mainzu. Kad ju je zavolio nekakav skolastik, preobukla se u redovničke haljine, koje je dobila od nekog benediktinca iz Fulde. To dvoje mladih ljudi prošlo je još sve škole, proučilo sve ljudsko znanje u Engleskoj i Grčkoj. Kad je umro Ivkin prijatelj, pošla je ona sama u Rim kao Joannes Anglicus, postala je profesorom na grčkoj školi u Rimu, oduševila je sve filozofe i kardinale. Njezino častohleplje težilo je samo za papinskom stolicom. Kad je umro Leon IV. uspjelo je tom rimskom čudu doći do papinskog prijestolja i nastaniti se u Lateranu. Ivka se nije okanila života, kakav je i prije provodila, pa se tako dogodilo, da je u procesiji blizu Koloseja rodila dječaka i umrla. Tako se otkrilo, da je ženska. Rimljani su je pokopali na istom mjestu gdje je umrla. Postavili joj spomenik nad grobom, koji predočuje lijepu ženu s djetetom na rukama i tiarom na glavi. Pape nijesu nikada dolazili više u blizinu toga mjesta, a poduzete su stroge mjere, da ne dođe više žensko za papu. Tako veli priča. Da je to bila priča, dokazali su učeni ljudi: Eneas Silvije, Iv. Atentin, B. Platina, veliki učenjak L. Duchesne i protestant Blondel. Hase ju je odlučno zabacio kao historijsku; Baronije drži, da je to satira na papu Ivana VIII., koji je bio previše mlitav, a drugi opet da se tiče Teodore i Marocije Toskanske i njihovog utjecaja na papinstvo. Döllinger veli najbolje, da je to narodna priča, a Gregorovius je zove najčudnijom pričom.

Točno je utvrđeno, da nema mjesta za nekog papu između Leona IV. i Benedikta III. Prvi je umro 17. srpnja 855., a drugi je sigurno na prijestolju 7. listopada 855., jer nam je sačuvana povelja, koju je Benedikt III. izdao toga datuma benediktinskom samostanu u Althorveyu (Stra Corbeja). Imamo razmak između tih dvaju papa samo dva mjeseca i dvadeset dana. — Postoji dalje novac, koji nosi na jednoj strani sliku pape Benedikta III., a na drugoj strani sliku cara Lotara I. Lotar je umro 17. rujna 855. god. Odatle slijedi, da je Benedikt III. morao biti na prije-

stolju prije 17. rujna. Prema tomu nema među spomenutim papama niti dva mjeseca razmaka. — Imamo još jedan dokaz. Nadbiskup Hinkmar u Reimsu poslao je u Rim svojega poslanika 855. godine. Na svom putu u Rim čuje taj poslanik, da je umro papa Leon IV. Kad je malo zatim došao u Rim, već je bio na papinskom prijestolju papa Benedikt III. Vidimo, da je taj papa bio naskoro izabran, a posvećen je bio 29. rujna, kad je stiglo poslanstvo cara Ljudevita II., koje je novi papa zatražio od cara i car mu ga poslao.

Dakle je posve sigurno, da nije bila na papinskoj stolici iza pape Leona IV. nikakva Ivka. Kako joj ovdje nema mjesta, tako joj nema mjesta nigdje u povijesti. Uostalom priči nije ni potrebno to mjesto u povijesti. Priča će se pričati dalje za zabavu ljudima, a možda će još i narasti. Možda će joj ljudi i vjerovati kao istini, pa će trebati još mnogo puta napisati ovo, što sam sada napisao i što su prije mene već mnogi napisali mnogo puta. Ljudi vole više laži, nego istinu, vole se varati, pak im ne možemo oduzeti njihovo veselje.

TEBI

Ti si tako često
dolazila k meni
u snovima mladim . . .
A ja sam htio da Te nađem
i da crnu kosu
očima Ti gladim.

Tražio sam Te u suncu
i u danima
posutim bjelinom snijega,
na horizontu neba,
u zvijezdama sjajnim,
na pustim obroncima brijega.

I ne nađoh Te nigdje.

Tek kad sam jednom u mraku pjevo
žalosnu pjesmu u molu,
vidjeh Te sretnu i tužnu,
nasmijanu i suznu . . .
Nađoh Te u beskrajnom bolu . . .

Slavko Barbir

PJESMA VJETRA

Išla sam polako uz obalu i nogom gurala šljunak, koji je jedan za drugim uz lagan šum nestajao pod morskom površinom. S prvim zvijezdama, zapuhao je i ljetni vjetrić i kao pjesma uspavane prirode dopirao je do mene.

Neka neobuzdana čežnja napunila me je svu, te sam još više usporila svoje korake. Najednom nagli val vjetra zašumi granama, spusti se na niže i zaustavi pored mene. I kao kroz san osjetila sam, kako me svu obavija, steže i pripivši se sasvim uz mene, čula sam njegov isprekidani šapat:

— On me šalje k tebi . . .

— On me ljubi, zar on? — zapitala sam bojažljivo, ali odgovor nisam dobila. Bila sam slobodna, srebrne niti vjetra nisu me više stezale uz sebe, vjetar je prohujao pored mene i ja sam samo čula kako šumi kroz obližnja stabla i sve više odmiče.

»A d a«

NAJSTARIJI SIN

Znam da si ga i Ti volio kao što i ja. Zato si ga i uzeo k sebi, onako mladog i dobrog. Hvala Ti i budi dika! mrmorio je stari Marko Jakić u polutamnoj tišini župne crkve. Samo je kadkad starački uzdahnuo i glasnije izustio koju riječ.

Već su davno i posljednje starice izašle iz crkve, nakon rane svete mise, a Marko je još uvijek sjedio u prvom klecalu s čislom u rukama.

A volio sam ga, ko mladost svoju što je podcikivala u jutrima, kad sam išao u košnju . . . ali ni to nije ništa. — Još i jače.

Šutnja.

Pa voljelo ga je čitavo selo; i ono se je ponosilo njime. »Tvoj sin je nada sela, u njega su uprte sve oči«, govorili su mi susjedi, dok je još polazio visoke škole. A kad je završio nauke: »Već je znamenit tvoj sin, postao je velikim gospodinom i sigurno on neće nas zaboraviti. Znamo mi da neće. — »Ne, neće«, govorio sam ja. »Ta moja je krv«. — Bože, kako sam se tada gordio. A još više, kad smo o praznicima skupa išli selom. Ljudi su nas pozdravljali s poštovanjem, on ih je zaustavljao i veselo razgovarao s njima. I zavoljeli su ga susjedi kao svoje dijete.

Sveta blaženost i mirnoća ko površina čistog izvora u kojemu se ogleda sunce sjala je na njegovom izboranom licu. Odražavala se duša što razgrće pepeo prošlosti i nalazi mnogo, mnogo sjajnih iskra.

Slatka je bila svaka pomisao na njega, svaki osjećaj i svaki uzdah topio se u njemu. On je ispunjao moju dušu, koja je drhtala za njega i strahovala i trpjela. Ali ne! nije trpjela. Svi napori i trudi što sam ih dao njemu, bili su za mene slast. Opojna i čarobna. U njima sam tek spoznao svoje očinstvo.

Izgaralo je sveto ulje pred Svetohraništem u vječnu svjelost. Istina je sjajila u njemu i iz njega stvarajući otajstvenu ugodnost u prozirnom velu crkve, što je uronila u nebesku tišinu. Kao da je na čas ono svratilo starčevu pozornost.

Nu došli su zli dani. Naglo je obolio. I iznenada su mi javili: »Umro je«. Misao je zastala u mojem mozgu, a duša je zazvonila zvukom mramora. I uzalud sam se naprezao da nešto mislim i osjećam. Bio sam kamen. Dugo je trajalo, dok sam sve shvatio. A onda, i sagriješio sam.

Nemir ko nevina brazda na mirnoj površini vode prosu se licem.

To je nepravda — kriknuo sam bijesno. — Bože kako si to mogao učiniti. Ti koji si sama dobrota i ljubav. I kad sam sjedio u kutu kraj peći, a njega su tada nosili na groblje negdje daleko u gradu (ja nisam bio na sprovodu. Bila je moja stara s djecom), duša mi je još uvijek prosvjedovala i bunila se. Ti samo znaš koliko sam tada griješio.

Zastao je kao da se podaje mislima koje spajaju događaje, stvari i ljude. Koje se negdje potajno sakrivaju očekujući određeni dodir da hitro iskoče na javu. I onda se slijevaju u dušu ko mjesečina u toploj zvjezdanoj noći, kad putuju rijeke, vode i čežnje.

Možda je to bila i kazna za moju oholost, u koju sam uranjao sve dublje. Ili si mi htio pokazati da postojiš Ti, kome imademo sve zahvaliti. Ali ne, ne. Ti si ga ljubio iskrenije nego ja. Tvoja je ljubav bila punija. Znam, da si ga htio nagraditi i zato si ga uzeo k sebi. To je najljepši dar njegovoj čistoj duši. Čistoj ko kapljice rose ili materine suze.

Dan je sve jače prodirao kroz visoke prozore crkve. Kipovi su na oltarima postajali jasniji i izrazitiji, kao da počinju oživljavati, a Krist, iako na križu, upirao je svoj vječno blagi pogled na Marka Jakića. Radovao se starcu u ovo jutro očišćenja, u kojem se kupa njegova duša ko rosa na dlanu sretnog anđela, i blagosivljao svojim smiješkom.

Kajem se Bože, za svoju sumnju i stidim se što se je uopće mogla poroditi u mojoj duši.

Sagnuo je svoju staračku glavu i proživljavao dubinu kajanja.

Ti si tako htio i Tvoja je volja sveta. Hvala Ti i budi dika!

Već su počeli ljudi ulaziti u crkvu za poldanju svetu misu, kad ju napuštao Marko Jakić.

Smirenost je potpuno obvladala njime, ušla je u krv, kosti i meso i zaustavila se u duši ko najljepši biser spoznaje. Odražavala se u svakoj njegovoj kretnji i u hodu kojim je kročio kući.

Otajstvena mirnoća i blaženstvo.

Stjepan Lazov

IDILA

Kišni prolaze dani
bezbojni, sjetni,
strani.

Boja sivkasta luta
livadom, preko
puta,

sve do seoskih kuća,
staja, sjena i
pruća . . .

Umire život, i tone
u zvukove zvona, što
zvone . . .

Vjeko Dubrov

PJESNIK BOLA I SMIRENA UMIRANJA

(UZ 15-GODIŠNJICU SMRTI ĐURE SUDETE)

I sad, kad suton u daljini gasi
i svjetla poumiru u širini mraka,
na moju dušu pada tuga laka.
I sve mi bude tako tužno, tuđe —
dani i ljudi — a sav život, cio,
kao da nikad i nije mi bio!

Stanemo li iza ovih stihova, zamislimo se u liriku ovih krvavih očitovanja i ujedno bolesnu, beznadno bolesnu kompoziciju same pjesme i njenih rečenica, prvo što će nas obuhvatiti i obuzeti bit će neprekidni niz poluriječi, polupojmova i krasnih čeznutljivih želja jednog bolesnog pjesnika.

U ovim je kiticama dao Sudeta čitavog sebe, obuhvatio sav svoj rad, sve svoje stvaranje, svoje bolovanje, borbu sa svijetom i svoje polagano, ali stalno, sutonsko umiranje.

Čitav njegov život, od kada se rodio u Staroj Plošćici, na Veliki Petak 1903. g., pa kroz sve njegove godine školovanja u zagrebačkoj donjogradskoj gimnaziji i kasnije na učiteljskoj školi, pa za čitavog vremena svog učiteljevanja na hrvatskoj provinciji do smrti 1927. u koprivničkoj bolnici i nije ništa drugo, osim najranije mladosti, do vječna borba između osjećaja i realnosti, koja ga je okruživala, između njegove intenzivne volje za životom i mirijada tuberkula, koji su mu rastvarali život.

Nije to slučaj, da je baš on, mladić, što je dnevno izbacivao dio sebe, svoju krv, vidio u sutonima smirenje i olakšanje svojih boli.

Ta svaki je dan uspoređivao kod otvorenog prozora umiranje dana, sunca i svjetla sa sobom samim i svojim drhtavim životom. Sunce zalazi uz pratnju krvavog svjetla i neba; on je nestajao uz krvavu pjenu, što mu je na časove kuljala iz usta.

Sudeta je dobro znao, da mu se smrt približava. On je to osjećao instinktivno, u dubini duše. Znao je, da bi ga svaki tren mogla stići smrt, koja mu je bila i utjeha, ali kojoj se je u časovima krajnjih napora i boli htio ipak oteti svojim slabim silama, svojim kako ih sam naziva: umornim, suhim i žutim rukama:

Umorne ruke moje
kako ste suhe i žute —
umorne!
— — — — —
Topim vas dahom svojim,
na mlado sunce vas nosim,
al' vi ste jednake uvijek
uvijek ste sve tužnije, tanje,
malene, male moje!

Tragično je to njegovo umiranje. Tragična je ta njegova bol! On ne osjeća u sebi jutro, u kojem visoko pjeva ševa jutarnji pozdrav ili laste lijeću iz gnijezda. (Jutro).

Ali ipak! Nije on pjesnik tmuran, pesimista poput Kranjčevića. On je u bolesti ipak sretan, jer ima jednu jedinu utjehu, Onoga, kome je par dana pred smrt posvetio svoj život, stupivši u red sv. Franje. (Ostavite me).

Zar nije poklicima: »Sunce! Sunce!« izražena nemoćna čežnja, dah srca čovjeka, što leži među četiri hladna zida i pod teškim gvozdenim bolničkim stropom? Ili u pjesmi »Ave Maria« toj tako toploj, smirenoj, optimističkoj religioznoj lirici?

Prilike i položaj Sudete bile su tako teške, da izgleda da i nije mogao drukčije da se izrazi. Nisu tačne primjetbe onih, što u njemu gledaju plačljivog pjesnika, što je svoju bolest upotrijebio za pjevanje pjesama ili možda izvještačenog, običnog pesimistu. Sve je doduše mrtvo za Sudetu. Ali, ipak ljubav ili bolje reći sjećanje na ljubav i duboko proživljena religioznost, zakrivaju ove teške, sumorne sutonske momente.

Vjerujem u ono dijete,
koje je jučer nosilo kitu jaglaca,
i njegove oči pune suza i sjete,
krvave nožice, jablan što sjenu baca.

Ono ima tajnu radosti krotke
i vode svete koja hladi i blaži.
Ja vjerujem u ono dijete, koje
na križu umri, jer je prezrlo laži.

(V j e r u j e m)

*

No nije Sudeta samo pjesnik. On je i u svojim djelima u prozi velik. Među prve mu radove spada: »Semin Stanković — duša«, novela, koja je štampana godine 1923. u »Lučі«.

Semin je Stanković novela, originalna po izboru motiva u našoj literaturi. Jer, iznijeti dijalog duše i pokvarenog tijela, iznijeti borbu dobrog i lošeg, treba i te kako za podlogu dobro poznavanje stvari o kojoj se piše.

Stanković je čovjek, koji je preživio svoj vijek. On leži bolestan i divlja po sobi boreći se sa svojom savješću, ili kako kaže Sudeta: Sa Seminom Stankovićem dušom.

Dolazi mu Nepoznati gospodin, no on se ne osvrće na njega, a kada se prestraši sunčeve bjeline, i zove u pomoć, nailazi u strahu na svoju dušu, koja je ostala kroz čitavo vrijeme njegovih zabluda potisnuta, neupotrebljena, ali zato čista i neokaljana. Sada mu duša predbacuje sve njegove zablude. Predočuje mu zaručnicu, koju je volio, ali još dok je imao vlast nad sobom, a koju je kasnije upropastio.

Semin je Stankovićć otada zdvajao, poricao obstojnost duše, poređujući je sa materijalom, što ispunja lubanju, otputovao je da zaboravi, no zaboravio nije.

A mala Nizzi, mala upropaštena Nizzi, umrla je.

On se je međutim zaručio sa drugom djevojkom, kćerkom Nepoznatog gospodina. Ona je bogata i Semin zaboravlja u obilju sve. I Boga, i majku, čija pisma dere.

Tek deset godina nakon toga dolazi do konačnog obračuna između Semin Stankovića i Semin Stanković duše, u kojoj se Semin Stanković obraća. Obraćen i ponovno sjedinjen sa svojom dušom, pomoću male Nizzi, koja ga je pohodila u obliku hostije, Semin Stanković odlazi u svećenike.

Ilija Jakovljević u predgovoru Sudetine zbirke »Sutona« krivo je prikazao, da se Semin vjerio sa malom Nizzi. To doduše izgleda na prvi mah; no ako to pogledamo malo dublje, vidimo da Semin zapravo odlazi u svećenike. Jer Nizzi je umrla, pa se s mrtvom i nije mogao vjenčati.

Osim ove novele, napisao je još mnogo drugih, od kojih je vrlo mali broj štampan. Tako je 1922. godine štampana novela »Sjena« pod pseudonimom »Sanja«. To je autobiografska novela, koja obrađuje povratak bolesnog seljačkog sina iz grada, gdje je bio na naukama, u svoje rodno mjesto.

U almanahu »Lučі« od 1925. štampana je novela »Narodni mučenik«, u kojoj iznosi prilike tadašnjih učitelja na provinciji. Glavno je lice Kuzma Paravić, učitelj, čovjek jaka i čvrsta, otvorena karaktera. Zbog toga svoga karaktera Paravić gubi namještenje. Seljaci mu obećavaju pomoć, no kada se je Paravić jače istaknuo godine 1925., nakon izbora, koji su svršili pobjedom protivnika, Paravić je uništen. Seljaštvo ne pomaže ni u čemu slomljenog Kuzmu, i on umire. Nakon nekog vremena ubija se njegova zaručnica.

Dakle, skroz realistički iznesen problem čovjeka, koji je stradao zbog svoga idealizma.

No bez sumnje je njegovo najbolje prozno djelo, a i najbolje djelo takove vrsti u hrvatskoj literaturi, fantastično-lirska pripovjest »Mor«. I ovdje je zadržao Sudeta svoju glavnu osebinu: finu nježnost i stalnu liriku, što se provlači, prožima svaki redak, svaku izgovorenu riječ u dijalogu.

Pjesnik je sigurno zamislio »Mora«, onako isto kao i svoje prijašnje novele. Napeta radnja, što se približava na časove sretnom i lijepom završetku, završava naglim preokretom i katastrofom.

Ipak u ovome djelu nije proveo dosljedno ovakovu razgrađenost. Djelomično je uspio, no bio je već previše bolestan (ta djelo mu je štampano tek iza smrti), i »Mor« je konačni oblik primio sigurno onakav, kako je pjesniku diktirala njegova nutrina.

U toj ovećoj noveli, koja je isto izašla nakon njegove smrti (1930.), Sudeta obrađuje, nakon vrlo originalnog uvoda, gdje uspoređuje sebe sa granom jorgovana na prozoru Morove kućice, ljubav Mora, sina upravitelja imanja, i Šu (šu-mor!) kćerke vlasnika tog imanja.

Mor ljubi Šu i ona njega, no među njima postoji nepremostiva zapreka, zapreka socijalnog položaja i naravi. Kada otac prisiljava Šu, da se vjeri za Arna, varalicu i internacionalnog »hohštaplera«, koji se uvukao u njihovo društvo, Mor bježi od ljudi. No Šu svejedno još ljubi Mora. Ali kad otac ostaje čvrsto na svome, umire upravnik, Šu oboli i odlazi, nakon što je vidjela povukodlačenog Mora. Mor otada čeka na Šu, no nje nema. Ona je već davno mrtva.

*

»Mor«, »Sutoni«, »Osamljenim stazama« i »Kućice u dolu« su djela Sudetina, u kojima je sabrao sav svoj osmogodišnji rad, rad mladog i izmučenog hrvatskog pjesnika.

Kritika je Sudetu razno sudila i dobro i s rezervom i pohvalno i oduševljeno, no nitko mu nije mogao poreći, da bi on, kada bi dulje poživio, dao sigurno toliko novih pogleda i načina obrađivanja književnosti, da bi se s pravom mogao nazvati: najvećim i najbližim.

No ipak, on je ostao. Svoje je plodove usadio u dobru zemlju, i ako samo prolistamo listove naših omladinskih časopisa, uvidjet ćemo, koliko je mladež zanio, koliki ga zaneseni slijede i složno nastavljaju njegov započeti rad!

Jer Sudeta je izabrao najbolji put. Udario je ravnom stazom kršćanstva, i preko toga djelovao je na osjećaje ljudi. Jer u osjećaju su ljudi još uvijek, da ne kažem jedino, ostali onakovi, kakovi su trebali biti.

Veliku je ostavio ostavštinu! Ako ne u svojim djelima, a ono u vječnoj ideji svog lirskog pjesništva. Prikazati ljudima, da se i teške stvari mogu smatrati lijepim i lakim, ako je duša lijepa.

R i b a r i ć L j u b o m i r

STJEPAN KRČMAR:

KOCKA JE PALA

Kad se je Dobričić povratio kući u pet sati poslije podne, napisao je odmah bratu u Zagreb pismo, u kojem mu je sve detaljno razjasnio. Za dva je dana primio odgovor.

Dragi brate,

imao si podpuno pravo, kad si oponirao profesoru. Dobro si učinio, da si se obratio na mene. Evo šaljem Ti ovu knjigu — Bog, čovjek i religija — i nekoliko predavanja jednog sveučilišnog profesora. Dobro proštudiraj i naći ćeš sve što Ti je potrebno. Samo se dobro spremi! Već je odavna potrebno da se s katedra na našim gimnazijama uklone ovakovi i amoralni i anacionalni tipovi kakav je vaš Lenec, jer onaj tko zastupa ove glupe teorije uistinu je takav. Naše škole u svemu zaostaju stotinu godinu za naprednim školama ostalih država. Dok se nigdje više ne uči falsificirani biogenetski zakon. Ti si, kako si mi pisao, morao ove godine bez razumijevanja bubati. Ontogeneza je kratka rekapitulacija filogeneze. — I onda još dođe ovakav profesor, koji se nimalo ne zanima za razvitak svoje znanosti. A koliko svršenih filozofa, spremnijih, moralno i nacionalno odgojenih čeka na mjesta. Zašto sve to? Zar da zbog hirova pojedinaca strada jedan čitav narod?! Zar da iz naših škola izađu intelektualci, koji su ne samo bez znanja ili puni lažnog i neispravnog znanja već intelektualci, koji su i protiv naroda u svakom pogledu, koji ruše vjeru i gaze povijest kao uspomenu i dokaz velikih dana?! Zar da oni povedu naš narod krivim stazama, zar da popljuju kult Zrinjskih, Starčevića i drugih, koji se počeo širiti u narodu? Ne! Nikada! Možda nas je malo, ali ćemo dati i živote! Još jednom, spremi se i ne boj se!

Iskreno Te pozdravlja i voli Troj brat

Milan

I Ivica je bio sretan u duši što mu je brat odobrio njegov čin i on je odlučio još jače boriti se protiv Lenca i njegovih simpatizera. Uzeo je knjigu, koju mu je brat poslao i s neobičnom ju je pažnjom čitao i studirao.

III.

Došao je dan obračuna. Ivica je prilično nervozno gazio zlatnu sunčanu svjetlost po pločniku i kako se sve više približavao školi, srce mu je burnije kucalo. Znao je da ima pravo, ali usprkos svega toga on se je bojao, da ga Lenec svojim profesorskim autoritetom ne pobije. Istina, taj je bio vrlo malen, ali uvijek se nalazi đaka, koji žele ugoditi profesoru, žele na lagan način dobiti svjedodžbu, koja iako u većini slučajeva nije stvarno ogledalo znanja, ipak je neobično potrebna stvar za životnu karijeru, te mu laskaju i odobravaju. Osjećao je ipak da pravda i istina moraju pobijediti.

Razred ga je dočekao vikom. Svi su se natisnuli oko njega, svi su željeli doznati da li će odgovoriti Lencu. Oni đaci koji su bili idejno opredijeljeni, očekivali su taj događaj sa zanimanjem. Jožević i još nekoliko njih bili su uz Ivicu Dobričića i s iskrenim srcem željeli su da on pobijedi, da se jednom svrši s tim neistinama, koje im Lenec bez prestanka servira. Premilović i njegova grupica, idejno ljevičarski opredijeljeni, mislili su da će sada s Lencem triumfirati. Bili su uvjereni da »nauka« mora pobijediti. Lica su im se sjala od radosti, srca su im kliktala od veselja. Ostala, brojčano najjača grupa, mislila je da će se ugodno zabaviti ovom malom prepirkom i da će tako sat brže proći.

»Barem ne će nikoga pitati«, — govorila su njihova lica i tako ih odavala.

Istom, kad je Lenec ušao u razred, nastala je tišina. Za vrijeme molitve on je pisao u prozivnicu. Htio je i na taj način pokazati antipatiju prema vjeri. Nakon molitve u razredu je nastala nervoza. Lenec je još uvijek pisao, a đaci su pogledavali čas njega, čas Dobričića. Nekoji su čak nagovorili Dobričića, da što prije ustane, bojeći se, da se ne iznevjeri i da bi tako mogli biti pitani. A nisu ništa učili računajući na njihovu debatu.

Kad je Lenec završio pisanjem i zatvorio prozivnicu, ustane Dobričić blijed, ali već potpuno smiren. Na licu mu se lako moglo čitati da je uvjeren u pobjedu. Svoje je oči upro najprije u malo Raspelo, koje je bilo iznad katedre, a zatim u Lenca.

Gospodine profesore, ja sam čitao jednu knjigu u kojoj je dokazano da Darwin nije ništa utvrdio . . .

— »Koju ste vi to knjigu, čitali«, upade mu naglo u riječ Lenec.

— »Bog, čovjek i religija«. Tu također stoji da biogenetski zakon nije ispravan, da ga je Häckel falsificirao naime uzimao je slike za pojedine stadije ruzvitka čovjeka od raznih drugih životinja i ptica i to sve upotrijebio da »dokaže« kako je čovjek u utrobi prošao sve stadije razvitka životinjskog carstva odnosno da »dokaže«, kako je čovjek postao od primata ili kako su darvinisti prije tvrdili od — majmuna«.

— »To nije istina! Mi nismo nikada tvrdili da je čovjek postao izravno od majmuna«, zagrmio je Lenec, sav crven u licu od srdžbe.

— Oprostite, gospodine profesore, ali darvinisti samo usliied razvitka nauke morali su revidirati tu svoju tvrdnju i tako sada tvrde, da je čovjek postao od primata, — odgovori mirno Dobričić, naglasivši riječ »nauka«.

Lenec se je sve više crvenio. Vidilo se da se nije toliko nadao od Dobričića. Znao je da će mu odgovoriti, jer su ga obavijestili đaci — njegovi simpatizeri, ali tako — nije se nadao. Bio je pobijeđen i razočaran.

»Osim toga pitecantropus erectus uopće nije neki prelazni tip između čovjeka i majmuna. Sam Dubois, koji ga je našao, a koji nije bio nikakav učenjak već obični vojni liječnik, izričito je naglasio na prvom internacionalnom kongresu antropoloških i etnoloških znanost u Londonu 1934. godine, da je njegov pitecantropus imao približno ljudske prednje zube i neandartalski mentum. Osim toga je i u drugim zgodama poricao njegovu vrijednost i isticao da su Homo Soloensis i Homo Rhodesiensis najvažniji od svih poznatih fosilnih ostataka čovjeka, jer reprezentiraju najprimitivniji tip Homo Sapiensa . . .«

— Odakle vi sve to znate, — drhtavim glasom i potpuno blijed, upitao je Lenec.

Ali Ivica Dobričić kao da ga nije čuo. On je morao reći sve što zna, sve što je bio odlučio da će reći i da tako jednom za uvijek svrši s tim Lencem. On nije ni vidio svoje kolege, koji su ga pozorno promatrali. Joževića i prijatelje, kojima su srca poigravala od veselja i sreće što je Dobričić pobijedio, Premilovića i druge, kojima su podrhtavale žilice po licu od srdžbe i bijesa.

— Mislim da treba još reći, nastavio je Ivica mirno i sabrano, »kako je Dubois našao toga pitecantropusa erectusa. Prvo je na Javi kod Trinila godine 1891. našao jedan zub. Nakon mjesec dana našao je metar dalje od prvoga mjesta gornji dio lubanje, tako zvanu kalotu, nakon šest mjeseci, 15 metara dalje zube i bedro«.

Đaci su se počeli smijati, jedni, jer su shvatili zamašnost Dobričićeva dokazivanja, a drugi gledajući Lenca uzbuđena i nervozna, kako griska sebi usnice. Ali već nije mogao izdržati. Vidio je da ga njegov đak, šestoškolac — njega, profesora pobjeđuje, dokazuje da je ono što on predaje laže, najobičnija i najdrskija laž i on pobjeđuje, dokazuje da je ono što on predaje laž i on poleti prema katedri, zgrabi prozivnicu, i trčeći izleti iz razreda.

A u razredu su svi poletili k Dobričiću, osim Premilovića i drugova, i čestitali mu. Jožević je bio tako sretan, da je izljubio Dobričića. Jer on je možda jedini znao, što znači ta pobjeda.

Dobričić je velikoj grupi, koja se oko njega sakupila, dalje dokazivao kako bi čovjek morao biti veliki i glupi fanatik, pa da vjeruje u vrijednost pitecantropusa.

U to je već i zazvonilo svojim reskim glasom školsko zvono, koje se je jedino u rukama omiljenog »bače« — podvornika, osjećalo sigurnim i jedino je on znao s njim vješto vladati.

Dobričić je pogledao pogledom punim zahvalnosti Krista na križu iznad katedre i okružen svojim prijateljima izašao na odmor.

A kad je došao kući, razmišljao je mnogo, mnogo o svemu tome. I došao je do zaključka, da se samo organizacijom katoličkom i hrvatskom može suzbiti ovo zlo, koje se poput hijena baca na ispaćeni narod. I odlučio je da osnuje Katoličku Akciju, za koju mu je brat govorio.

On će se žrtvovati za tu ideju svojom mladom dušom i žarkim srcem.

(Nastavit će se.)

SUMRAK

U sutonu, u predvečerje dana
Zadnji se svjetli akvareli gase
I sve tad jasne zvukove i glase
Upija u se mjesečina rana.

Trave sve su umuknule mukom,
Uvukle su u se svoja mala lica,
A vjetar je blagi nježnom, toplom rukom
Milovao glave pozaspalih ptica.

Miruje cijela pokrajina tamna.
Spokoj se svuda zrakom leluja.
Tek tamo daleko, u gaju kraj puta,
Ciliče pjesma večernjeg slavuja.

Ribarić Ljubo

UZ PROSLAVU OKUPA

Skromno ali toplo proslavila je organizacija učiteljskih pripravnika (Okup), 26. travnja svoju četiri-godišnjicu rada i uspjeha. Nije to bila javna, vanjska manifestacija, već manifestacija srca i duše, kako se i dolikuje Kristovim apostolima

Rano, u jutro, kad je sve čisto i lijepo i sunce se rađa, bila je franjevačka crkva puna mladog, oduševljenog đaštva: članova Okupa i drugih zagrebačkih đačkih društava K. A. Sv. misu služio je sam preuzvišeni nadbiskup dr. A. Stepinac, pokazavši i na taj način svoju veliku ljubav prema budućim nosiocima intelektualnog katoličkog života u Hrvatskoj, a zanosnu propovijed održao je naš dragi duhovnik o. Srećko Majstorović. A da dobijemo znak naše borbe, blagoslovio nam je naš Nadpastir bijelu, nevinu zastavu i svečano nas primio u Katoličku Akciju.

Bilo je lijepo vidjeti, kad smo poslije sv. mise pratili hrvatskog metropolitu u njegov dvor i kad nam je on — nakon fotografiranja — darovao na trajno sjećanje malu, ukusnu sličicu. Nakon toga svi predsjednici i tajnici na čelu s predsjednikom Podsaveza pošli su u dvor da se još jednom zahvale svome Nadpastiru što se odazvao pozivu i uveličao ovu proslavu.

PROPOVIJED DUHOVNIKA

Malo je dana u čovječjem životu, kad se gleda ono, što mi danas gledamo i što mi doživljujemo. Isus Krist — središte pažnje, oko njega nasljednici apostola i učenika, podalje mnoštvo što gladuje i žeđa pravde. Ne prepoznaete li u tom sliku, koja se viđala u Palestini prije 1900 godina? Nije li to komadić raja na ovoj tužnoj zemlji?

Ova svečanost, ova sv. misa, ovi blagoslovi upućeni su u prvom redu tebi, draga katolička mladeži. Djeca su po svojoj dobi nabožna, žene po naravi sklone Bogu, a muževi i starci pritisnuti životnim teretom, traže spontano Boga. Ti si, draga mladeži u dobi, kada samovolja, društvo, sport, knjiga i slika jurišaju na te, da ti uzmu Boga, u dobi, kada se stega i vodstvo smatraju nesnosnim teretom. Još nešto. Ti živiš u vrijeme, kada je cio svijet bojno polje, na kojem se bore istina i laž, pravda i nepravda, ideje prošlosti i sadašnjosti. Kome pripada budućnost?

Ne pripada budućnost mladeži, kojoj je prva jutarnja briga uređena frizura a posljednja sređeno mišljenje, mladeži, čije je glavno zanimanje udaranje po nogometnoj lopti, a koju strasti jače bacaju nego ona loptu, mladeži, koja požudno iskapljuje čaše alkohola a svojim roditeljima i odgojiteljima puni čaše gorčine i bola.

Budućnost pripada onoj mladeži, kojoj su najveće svetinje istina i dobrota, koju vodi kršćanski idealizam. Mladeži, koja se brine za tijelo, ali kojoj nije tijelo nego poslušni sluga duha. Mladeži, koja jača mišice, ali i sklapa dlanove na molitvu, koja hoće da ima jake grudi, ali i da stekne čelični značaj. Hrvatska nije postala »antemurale christianitatis« što je imala svoj kršni Velebit, svoje brze rijeke i jake utvrde, već u prvom redu zato što je imala vatrene borce za vjeru i dom.

Imajući sve to na umu vidljivi anđeo, čuvar ove nadbiskupije od prvog dana svoje pastirske službe posvećuje tebi najveću brigu. Svojim pomoćnicima nalaže da se ne zadovolje radom u školama. Mladež treba okupljati i izvan škole u organizirane apostole kršćanskog života i rada.

Naše vrijeme traži organizaciju. Vijekovi su pokazali da je pojedinac čovjek slab stvor. Velike zamisli ostvaruju udruženi pojedinci. Naše vrijeme traži organizaciju apostola. Danas ne mogu ni svi svećenici da potrostruče svoj napor, dospjeti na sve. Zato valja da im priskoče u pomoć svjetovnjaci. Kada divlja požar ili poplava zar će ljudi skrštenih ruku gledati nekolici-

nu uniformiranih vatrogasaca ili vojnika, kako sprečavaju zajedničku opasnost? Ne. Tu mora pomoći svatko tko samo može micati udima.

Sada je opasnost da bujica grijeha poplavi čitav svijet i do nedavna najkršćanskije krajeve, da požar vječnog pogubljenja zahvati bezbroj duša. Što hoćete gorega? Zato ne ćemo skrštenih ruku gledati duhovnike, kako spasavaju kao da nas se propast svijeta ništa ne tiče. Taj rad oko rekristijanizacije svijeta zovemo Katoličkom Akcijom.

Na našoj učiteljskoj školi su članovi KA ujedno i Marijini Apostoli uz Mariju, kraljicu apostola. Nije ona kraljica apostola samo zato, jer dijeli s njima nebesku radost. Ona je za života dala upravo klasičan primjer lajičkog apostolata. Dala je Božjem Sinu najugodnije boravište u svom prečistom krilu, čuva povijest djetinjstva Isusova u svom srcu, da je poslije iznese svetim piscima, bodri apostole u nevolji, među ženskim svijetom razglasuje novu blagu vijest, i svima ostavlja najuzvišeniji primjer kršćanskog života.

Draga mladeži! Da se trajno sjećaš svojih ideala, dat će ti danas tvoj nadpastir blagoslovljenu zastavu. Nije dragocjena po skupocjenu vezu ili zlatnim čavlima. Ali na njoj je nešto neisporedivo vrednije. Na njoj je k r i ž. Suvišno je govoriti kršćaninu o vrijednosti križa. Kad nestane svega zemaljskog blaga, kad nestane i iste zemlje, kad pomrčaju svijetla nebeska tjelesa, jedini će križ zasjati u neviđenu sjaju. Križ je najstarija i najčasnija zastava katoličkog pokreta. U njemu je na najrazumljiviji način kazano bez riječi sve što mi katolici hoćemo da kažemo ovom svijetu. On govori o Bogu, propovijeda požrtvovnost i ljubav do zadnje kapi krvi. Nakon što su taj križ posvetile ruke Isusove, nose ga poslije Simona Cirenca, najbolji sinovi čovječanstva. I u našoj ga domovini nose. Križ je zastava nikad nepobjeđena u prošlosti i nikad nepobjediva u budućnosti.

Nosite je visoko, jer križ se ne vuče po zemlji. Uvažite riječi Pija XI.: »Ako svoju zastavu ne kanite nositi časno, radije je ni ne razvijajte«.

CVIJET

list franjevačkih seminaraca — Visoko

Ovaj skroman đački list, na čijoj naslovnoj stranici vidimo označenu XXIII. godinu izlaženja, zaslužuje da se o njemu napiše par riječi. Od svih srednjoškolskih listova kao da se C v i j e t najbolje drži. On svjedoči, kao nijedan drugi, o velikom maru, ljubavi i ustrajnosti naših drugova u Visokom. Ta na koncu ne samo da nije lako ispuniti dvadesetdevet na stroju umnoženih stranica, nego je još manje lako pratiti sve aktuelne probleme i usporedo ispuniti list najraznolikijim literarnim prilozima.

Poslije uvodne riječi, koja je posvećena ostvarenju Nezavisne Države Hrvatske i ulozi mladeži u njenoj izgradnji, slijedi lijep članak fra Emanuela o obraćenju francuskog socijaliste Adolfa Retté-a: »Blažena Djevica Marija i Rettéovo obraćenje«. Iza toga vrlo uspjela pjesma »Ljetna noć« (od G.-a), koja nas potsjeća doduše malo previše na Paveličev prijevod Verlainove pjesme »La lune«.

Od beletristike treba spomenuti: »Tek nije trebalo otvarati oči . . .« i »Blistavo zlato« (S. Tomić) od proznih priloga, a »Novim putem« (A. Perić), »Spoznanje na mjesečini« (M. G) od pjesama.

Od članaka spominjemo komemoraciju fra Julijana Jelenića, historika Bosne (fra Emanuel). List završava kronikom najznatnijih događaja na gimnaziji.

Drugovima u Visokom poručujemo da nastave radom, pozivajući ih, da se što uže stave u vezu i s nama, pa da tako proradimo za zajedničke ideale.

»L u č« izlazi početkom mjeseca. — Uredništvo i uprava: Zagreb, Trg Kralja Tomislava 21. — Broj ček. računa: 35-634. — »L u č« uređuje urednički odbor. — Odgovorni urednik: Luka Brajnović, Zagreb, Erdödijeva ul. 2. — Tiskara »Grafika«, Zagreb, Gundulićeva 24. — Za tiskaru odgovara: Franjo Vedrina, Zagreb, Bulićeva 5.

Čovjek ne sablažnjava onda, kad kaže istinu, nego kad ne kaže cijele istine, kad popuštanjem uvodi vanjsku laž, koja doduše izvana ne mijenja istine, no uistinu joj razjeda srce i unutarnjost.

Georges Bernanos

Nesretnici, kad bi rekli istinu o samom sebi, sigurno je više ne bi mogli naviještati drugima. Lažemo zato, da koristimo istini. Što smo oštriji prema drugima, to smo popustljiviji prema svojoj osobi.

Georges Bernanos

KRŠĆANI I STRANČARSTVO

Nikad čovjek ne će moći procijeniti sve ono zlo što ga je strančarski duh nanio najvišim vrednotama čovjeka i kulture. Za strančare ne postoji istina, pravda, moral: nego strančarska istina, strančarska pravda i strančarski moral. Ono strašno načelo, »svrha opravdava sredstvo« donosi na svijet čitav niz izdaja, nasilja koja dnevno srećemo. Pred našim očima propada ono što uistinu sačinjava veličinu čovjekovu tj. svojevoljno i slobodno podlaganje, višim, neopipljivim vrijednostima. — — —

Biti objektivan ne znači prihvatiti bilo kakvo stanovište: uza sve to čovjek može imati neobično čvrsta načela. Pa i onda kada čovjek ima načela, koja su po sebi vrlo sigurna može slobodno biti objektivan: najžešći polemičari su obično samo laici, koji su slabo uvjereni u svoje tvrdnje. Ali biti objektivan znači promotriti gledište svog protivnika i nastojati da se stavimo u njegovu kožu, da potpuno shvatimo njegovu misao. To znači nikada ne prihvatiti neko izlaganje tako, da se ono okrene nama u prilog. To znači voditi računa o dokazima, koje nam protivnik suprotstavlja, pa ako nas i smetaju. I još više, biti objektivan znači priznati da smo u krivu, kada nam protivnikovo izlaganje daje krivo.

Dobro znam, da će ovakve tvrdnje zbuniti danas mnoge vrijedne ljude. — — —

Ali kršćanin braneći kršćanstvo nema pravo da se služi sredstvima koje kršćanstvo osuđuje. Mogu shvatiti da protivnici niječu Evanđelje, ali ništa nije strašnije nego izdati duh Evanđelja pod izlikom da branimo njegovo slovo. Kršćanin je na zemlji u prvom redu da posvjedoči istinitost svoje vjere: ne može on to svjedočanstvo dati pomoću laži, nasilja i mržnje.

DANIEL-ROPS

u predgovoru knjizi »Komunizam i kršćani«